

Doneski k postanku in pisavi rodbinskih priimkov in krajevnih imen med Slovenci

Maks. Goričar — Št. Ilj pri Velenju.

Kar tu predajem javnosti, ni nobena jezikoslovna razprava v strogem pomenu besede. Do takšne nimam pravice, ker nisem jezikoslovec, niti nimam namere, da bi po šegi jezikoslovcev in raziskovalcev takih stvari izvajal ali tolmačil v naslovu omenjene priimke in imena iz debel in korenov — le nekaj črtic in otenkov o postanku naših imen bi rad dodal k sliki, kakršno nam kažejo naše najstarejše in starejše matične knjige, to je v 17. stoletju in v prvi polovici 18. stoletja. Pojasnil bi tudi način, kako so naši starejši matični zapisnikarji pisali naše priimke in krajevna imena,

Ko sem v zadnji dobi iskal podatke za neke rodovnike, se je samo po sebi nabralo pod mojimi rokami mnogo gradiva, ki me je jelo zajemati in bo zajemalo morda tudi druge. Ker starejše matice, krstne, poročne in mrliške, nikjer ne poznajo imenikov, niti so vpisi pregledno razvrščeni v stolpce, ampak pisani kar sprekoma, mora človek, ki išče v njih podatkov, pregledati, recimo brati, stran za stranjo, vpis za vpisom. Zamudno je to in utrudljivo. Pregledati sem moral matične knjige vseh starejših župnij savinjske, šaleške, mislinjske, mežiške doli-ne, nekaj dravske, v Slov. Konjicah, Slov. Bistrici, Šentjurju ob j. žel., Šmarju pri Jelšah. V vseh naštetih župnijah gredo vpisi v začetek 17 stol. vsaj večinoma. Najdalje do 1595 v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu. Tako so mi šli mimo oči, lahko rečem, stotisoči za stotisoči matičnih vpisov od 1600 do 1800.

Ni stroga jezikoslovna razprava, kam-li popolna ali izčrpna vobče. Le doneski so. Tako naj jih sodi bralec. Gradivo je. Morda bo služilo v nekem pogledu jezikoslovcu, morebiti narodopiscu, utegne dati komu pobudo k novemu raziskovanju, ali vsaj izkresati kakšno jskrico k osvetlitvi drugih tu nedotaknjenih prašanj, morda bo rodilo nekšen sad za vsakdanjo porabo. Razprava, če jo smem tako imenovati, pa ima še neki drug, namreč narodnoobrambni pomen in

namen. Jako potreben in dejanski. Nemci v rajhu, naši narodni nasprotniki v domovini nam sponašajo nemške priimke med našimi ter sklepajo na nemško pokolenje njih nosilcev. Po drugi plati še danes mnoge družine svoja lepa slovenska imena pišejo grdo popačena, ali pa so jim dale po krivici nemško lice. Prvo je zmotno, drugo krivično, kar bodo dokazale matične knjige same.

Če bomo včasih kakšen priimek in njih nositelje, nemara tudi proti njih želji in volji oteli slovenščini in slovenstvu, se to ne bo zgodilo s samovoljnim tolmačenjem, ampak le na osnovi matičnih vpisov. Samo ti so nam v pričujoči razpravi vir dokazovanja in razmotrivanja. In, moramo pristaviti, nekaj starih urbarjev.

Samo po sebi je umljivo, da imamo najstarejše matične knjige le v takoimenovanih pražupnijah in onih, ki so se že zgodaj odcepile od svoje matere.

Matice je ukazal voditi tridentinski cerkveni zbor. Skoraj gotovo je, da so že tudi pri nas pred tem poznali slične zapiske, ker so bili potrebni. Kjer niso vse matice obenem počele, prednjači navadno po času krstna, zanjo poročna, nazadnje mrtvaška. V lavantinski škofiji je najstarejša matica krstna v Starem trgu, kakor smo že omenili. Laško 1604, Konjice 1606. Navadno začenjajo s prvo polovico 17. stol. Pri pozneje ustanovljenih župnijah primerno pozneje. Ne smemo se čuditi, če se je kakšna matica v teku časa izgubila. Ponekod so zgorele, tako v Šmartnem pri Slovenjem Gradcu, v Ponikvi.

V naših krajih so vse matične knjige pisali izključno v latinščini, in to do jožefinske dobe, ki je zanje začela že pod Marijo Terezijo. Tedaj je Dunaj predpisal posebne, seveda samo nemške obrazce in nemščino kot obvezno za matično vpisovanje. Matičarji so to novotarijo skoraj redno zabeležili v knjigah, na pr. v Novi cerkvi: *Sequitur novus modus conscribendi librum copulatorum post factam descriptionem omnium parochiarum a DD. Commissariis militaribus et civilibus ex madato Augustissimae Imperatricis Mariae Theressiae in Styria anno salutis 1770.* S predpisano nemščino vred so se seveda pojavile v matičnih knjigah tudi zavite in zasukane gotske črke, ki jih je včasih prav težko brati.

S tem začne najžalostnejša doba za naše priimke in krajevna imena tudi v matičnih knjigah; zakaj v raznih drugih nemških listinah, tudi urbarjih so jo preživljali že davno popreje. Kakor bomo videli, so pisali naše priimke še precej točno in slovenščini primerno, dokler so matice vodili v latinščini. Mnogo slabše je predla našim priimkom, odkar so po ukazu cesarja Jožefa slovensko duhovščino

odgajali v generalnem seminarju v Gradcu in je po ukazu latinščino morala namestiti nemščina in nesrečna gotska črkarija.

Ko govorimo o postanku rodbinskih priimkov, je treba pred vsem vedeti, da v tej dobi — 17. in 18. stoletje — niso še vsi ljudje pri nas imeli osebnega (rodbinskega) vzdevka. To je jasno razvidno iz matičnih knjig. To so bili večinoma ljudje, ki niso bili stalno naseljeni, niti sicer navezani na grudo, posestvo — hlapci, dekle, zlasti taki, ki niso izšli iz kmečkih rodbin, rokodelci, najemniki in gostači. Poslednje vpisujejo matice za inquilini, incolae, po drugod, zlasti v hribovskih zupnijah za oferje. V hribovitih krajih so bila večja posestva, tu so kmetom pomagali — proti plačilu v naravi in stanovanju v koči — takozvani gostači ali oferji in tako posebno tu nahajamo mnogo ljudi brez rodbinskega imena, na pr. v Vitanju, Vuzenici... Utegnilo se je pripetiti, da je ta ali oni svoj priimek izgubil, ko je moral s kmetije na oferijo, saj se je mnogo priimkov držalo bolj hiše kot pa rodu. Tako pravi vpis v Vuzenici: Ignatius (filius) Petri olim Sernak dicti nunc incolae apud Verbouchnik...

Kako so si pomagali matičarji pri vpisih oseb brez priimka? Le enkrat sem našel zapisano: Radigunda sine cognomine (brez priimka) v Gornjem gradu 1.1620. Sicer so vpisali na pr.: Janez, ki služi pri Mraku, Peter, gostač pri Hriberniku, Marija, dekla pri Plahutniku, ali pa Jurij, krojač in slično. Pač je možno in tudi verjetno, da je marsikateri brezpriimkar, ali vsaj njih krščeneec dobil brez svoje volje in veda priimek svojega gospodarja. Ker se je priimek držal bolj hiše (kmetije) kot rodu, niso redki primeri, da imamo nepretržnost v imenu, ne pa v rodu. Poučen vzgled nam nudi Slom. S Štefanom Novakom pride čisto nov rod na Slom, priimek Slomšek preide kratkomalo na novi rod.

Tako smo, žal, prišli z mnogimi brezpriimkarji v žalostno jožefinsko dobo nemčevanja in ponemčevanja na drobno in debelo, v dobo, ki je dvignila nemščino v edino dovoljen in veljaven uradni jezik, ko je ves državni ustroj delal namenoma in načeloma po načrtu na zator živih narodnih govoric razen nemščine, ko je vsemogočni uradnik hotel in moral znati samo nemški, ko so vse šole, tudi kar jih je bilo takozvanih ljudskih, poučevale samo v nemščini, ko je uradnik ne samo pačil naše priimke in krajevna imena, ampak jih celo prevajal v nemščino, oziroma prilil nemščini, saj se da marsikako slovensko ime z majhno spremembo ali drugačno izgovorjavo presaditi v nemščino, seveda z drugačnim pomenom. Nemški uradnik se je tedaj znašel v primeru zanj in njegov namen jako ugodnem, da

je mogel dajati mnogim brezprimkarjem rodbinsko ime. Gotovo se je pripetilo tudi pri nas, kar pripoveduje, Sienkiewicz kako je pruski uradnik Poljaka z imenom Slovik zapisal za Mensch. Povrhu je namreč bilo še to, da prusko uho ni ločilo slovik (slavec) od clovik (človek).

Tudi v tedanji Avstriji je veljalo geslo: vse ponemčiti, saj se je do preobrata avstrijsko nemštvo pomnoževalo in podmlajevalo le iz slovanskih rojstev. O tej poznejši dobi pisati ni naš namen. Le to hočemo pripomniti, kako je bilo prava in resnična sreča, da je matice vodila v tej dobi duhovščina, katera, če že ni bila vsekdar slov. narodno zavedna, vsaj narodu nasprotna ni bila, vsaj namena ponemčevati ni gojila. Gorje, če bi bilo vodilo matične knjige jožefinsko uradništvo, menda izključno nemškega pokolenja. Skoraj gotovo bi bili v tisti dobi izginili premnogi slovenski priimki za vedno. Še večja sreča, da je v prehodni dobi, ko so se avstrijski narodi jeli probujati, ko je ponehaval pritisk jožefinstva, zlasti pa sreča, da so bile matice v rokah slovenskega duhovnika tedaj, ko so se naša imena začela pisati po današnjem pravopisu in sčasoma tudi matice same v slovenščini. Kar so res predniki zagrešili — pač iz nevednosti — in grešili nad pravopisom naših priimkov, to so v tisti dobi popravili slovenski duhovniki, brez hrupa, brez uradnega dovoljenja, ki ga niso iskali, niti mogli iskati; kar tako via facti se je zgodilo. Ne da se je opazilo, so iz Wresounigov itd. zopet postali Brezovniki, ne da se je utegnila dvigniti proti temu vsa avstrijska uradna priprava. Morda se tega niti zavedla ni.

Le v primerih, kjer se je nemškutar ali nemško narodno usmerjen človek vsajal na nemški pravopis svojega pristno slovenskega priimka, pokvarjenega v jožefinski dobi ali že preje in se poslužil opore, katero mu je nudil v tem pogledu avstrijski zakon, se je zgodilo, da je moral slovenski matičar, prisiljen po politični oblasti popustiti in zapisati priimek v pokvarjeni obliki. Žal, to ni bilo tako redko.

Da so v tej prehodni dobi vodili matice našemu narodu sovražni nemški ali ponemčeni uradniki, smelo trdimo, da bi bili v smislu avstrijskih zakonov o nespremenljivosti rodbinskih priimkov tudi gledé pravopisa mi vsi nosili grozovito pokvarjena imena, in to do dneva narodne države.

Toda naše razpravljanje nas je že privedlo — predčasno — do pisave, naših priimkov. Sicer pa prav. Predno več spregovorimo o načinu nastajanja naših priimkov, moramo potrebno povedati o njih pravopisu v preteklih dobah. Navajali namreč bomo sproti že vzglede iz matičnih knjig in zato je nujno, da nekaj povemo že sedaj o pisavi.

I O pravopisu priimkov v matičnih knjigah starejše dobe.

Predhodno samo nekaj pripomb. Nevajeni in neveščni človek, ki ni nikoli pogledal v stare matice in ki so mu na umu in v spominu strogi predpisi o pravopisu rodbinskih imen iz gotove avstrijske dobe, predpisi, ki niso dovoljevali najmanjše spremembe, sicer si dobil na glavo cel kup dopisov o ustanavljanju svoje istosti — takšen človek, pravim, si ne more misliti, kako je bilo mogoče nekdan tako različno pisati isti priimek v isti ali različni dobi. Takšen človek te bo včasih prašal: kako je ta in ta priimek zapisan v najstarejših maticah? Misli pač na neko enotno pisavo v smislu avstrijskih zakonov. Kako? Bože moj, na petdeset in več načinov. Na toliko načinov, kolikor je mogoče najti sestav s črkami abecede, ki izražajo ali tudi ne izražajo glasove v dotičnem priimku. Petdeset in več načinov lahko najdemo vsakemu večzložnemu imenu. Kdo je takrat baral, na kakšen način se piše njegovo ime! In kdo je prašal po pravopisu vobče! V maticah so zapisali, graščina je zapisala v svoje urbarje, kako, to človek ni prašal, niti so njega prašali. Desetino je moral dati, tlako storiti, pa bodi, da so ga pisali Rak ali Rag, Ragk, Rakh, Rhak, ali Raag, Ragg, in celo Raagg ... (Ni izmišljeno!).

Ni bilo naborov v današnjem smislu, ki ne smejo zgrešiti nikogar, in bi različna pisava imena takoj vzbudila sum in povzročila preiskavo o istosti osebe. Matični zapisnikarji v oni davni dobi so imeli slobodno roko, nihče jim ni na prste gledal, enotnega pravopisa ljudje niso poznali menda v nobenem jeziku (razen v latinščini), matičarji niti za svoj lastni priimek, kam-li za tuje ime, bodisi slovensko, ali nemško ali kakršnokoli.

Kaj naj torej rečemo o pravopisu lastnih (nelatinskih) imen v starih maticah? Na splošno to-le. Ker so matice pisali v latinščini, opazamo po eni strani težnje prilagoditi pravopis latinski izreki, po drugi plati pa najdemo zopet popolno svojevoljnost v pisanju v oni dobi. Poskusi prilagoditve latinski izgovorjavi zadevajo pred vsem naše c, k, s in z; č, š in ž se tako niso dali prilagoditi, ker latinščina, kakor jo mi izgovarjamo, teh glasov nima.

Naš c izražajo največkrat z z, pred a, o, u in pred soglasniki in na koncu besed, ker bi se v tem primeru naš c v latinščini izgovarjal za k. Tako pišejo Zanker, Zotl, vendar tudi pred e in i uporabljajo često z, na pr. Zigale, na lipizi, na konzi, Zerej. pa Jarz, Tkalez, hlapez, Zdolez. Tako razumemo, zakaj je v takih primerih, lastnih priimkov nastala pisava Zankar, in slično namreč v prid lat. izgovorjavi.

Za k pišejo včasih, ali redko in samo pred a, o, u tudi c, na pr. Benco, ker se c, kakor znano, pred temi samoglasniki izgovarja za k. Največkrat pa ostane črka k v vseh primerih: Kapus, Kos, Krel... Ob koncu, včasih tudi vmes izražajo k s kh, kg, gk, kg, kgh, gg.

Za naš slovenski s pišejo včasih dvojni ss ali ſs, na pr. na vessi ali vejsi torej kadar stoji med dvema samoglasnikoma, ker bi se sicer v lat. izrekal za naš z. Vendar pišejo tudi v tem primeru neredko samo eden s: na vasi, v pesie, v lesu. Na koncu s ali ss: Kos ali Koss.

Mehki slov. z izražajo z s: sa kotam, Teresin, v Lasah, Nadiesam, Gosdnikar, na mersli planini (pa tudi merzli), Sdolez, v bresni... pa tudi v tem ni doslednosti: v hudim bressji.

Še mnogo manj doslednosti nahajamo v izraževanju slov. č, š, ž. Ker latinščina teh glasov nima, niti zanje ne pozna znakov, skoraj vsi priimki v naših krajih in torej tudi v župnijskih maticah pa pripadajo slovenščini ter često vsebujejo te glasove, jih je bilo treba v latinščini na nekšen način izraziti. To se je zgodilo načeloma z znaki ch, sh, zh, na pr. u kovachevem, Dobrotinshek, v lozhnizi. Največkrat pa zapisnikarji premetavajo te znake med sabo, ter jih po mili volji mešajo tako, da vsak izmed njih opravlja vsaj dvojno službo, na pr. za č tudi sh: nad Boshino (Bočno) Potpeshnig, (Podpečnik), zh: Zheplak, Pazhnik. Za ž: Lukezhova zhena, pa tudi Matia-shoua shena.

Vendar jim rabijo za le-te glasove tudi druge črke, po ena, po več. Na pr. za č tudi z: Zreshenzah, na lazine vessi: (na lačni vasi) Verteznik, Rogaznik, tudi ts: Detsman, tch: Patchnik, tsch: Patschnik, pa so še druge možnosti, tzh: Kardalitzh.

Prav tako tudi š pišejo na razne načine: Slatinshek, Slatinschek, Slatinssiza, Boszniak, Bojsniak, Bojhniak, Bosshniak, v Jacopoui hiſjhi, Za ž često samo s: Nesa, Stodrasnik.

Da se zamenjavajo b, p, v, w; g in k, tega pač ni treba poudarjati. Da se brez potrebe kopičijo znaki (črke) in o drugih posebnostih hočemo pozneje govoriti. Toliko pa je potrebno, da lažje objasnimo, kako so nastali neki priimki v matičnih knjigah, ali se spremenili že obstoječi. Na pravopis se še enkrat povrnemo, ko bo potreba povzeti za vsak dan in za splošnost važne zaključke.

Kako so se vršili vpisi v maticah.

Nadaljujmo govor o postanku priimkov. Še enkrat poudarjam, da ne pišem nobene strogo jezikoslovne, niti izčrpne razprave, niti

se ne bom drznil ne od blizu ne od daleč objasniti vsak priimek, ki me je srečal. So takšni, katerim menda najvešči jezikoslovec ne bi izkopal korenin izvora ali izvil v tajno zavitega pomena. Bog ve, odkod so, od kakšnih pradavnin, iz kakšnih sedanjemu rodu neznanih prvin, morda tvorba slučajnosti, izrodki čudne domišljije. Bog sam vedi, skozi kakšne spremembe in preobrazbe so morali, da so se prelevili do nespoznanja. Še to: tvarino obravnavam samo z ozirom na župnijske matice, kolikor sem jih imel pred sabo.

Matice, kakor smo rekli, so pisali v latinščini, toda priimke so ohranili in beležili tako, kakor so jih našli, ali bolje rečeno slišali med narodom: uho je bilo vodilo, posluš je bil merilo. Z redkimi izjemami, ki jih bomo v teku razprave navedli.

Kakor smo že zgoraj ugotovili, čim dalje nazaj v preteklost sežemo, tem manj nahajamo rodovnih imen tudi v maticah, toliko redkejše so osebe, ki se morejo ponašati z rodbinskim priimkom v današnjem smislu. Še manj jih je v urbarjih, ki so starejši od matic. Ti poznajo ponajveč le krstna imena gospodarjev in kraj, kjer se nahaja kmetija ali kmetije. Ali če se ravna o tržanih, rokodelcih, ki so tudi odraštovali neke dajatve graščini, bodisi najemnino od hiše ali vrta, so jih večinoma imenovali s krstnim imenom, ali poklicem. Tu gre za 13.—16. stoletje.

Vendar ne velja to za vse urbarje, ker drugi v skoraj isti dobi navajajo mnogo rodbinskih primkov, vsaj za podložne kmete, če ne za — imenujmo jih — gostače. Človeku se zdi — ali ni morda te različnosti, tega siromanštva z rodbinskimi priimki v nekih urbarjih zakrivila zanikrnost, brezbriznost zapisovalca, oz. zemljiške gosposke? To je rečeno za dobo 15.—17. stol., še deloma za 18. po našem skromnem mnenju. Vendar je podoba, da so priimki, kjer se navajajo, bolj vzdevki kmetij kot pa podložnih kmetov, ki so na teh kmetijah „sedeli“, in da je često drug priseljenec v oni dobi prevzel prejšni priimek ali vzdevek kmetlje. Graščinski gosposki je bila glavna stvar kmetija in nje dohodek, ne pa kmet. V poznejši dobi, ko so priimki — rekli bi — postajali bolj osebni — ponekod v 18. stol. in dobivali kot taki večjo stalnost in nespremenljivost ter premoč nad vzdevkom kmetije, se ob menjavi rodu, menja tudi priimek. Ponekod se je ta pojav izvršil morda že popreje, vendar to ni lahko ugotoviti, ker so gosposke kmetije večkart prodajale, zamenjavale ali zastavljale. Stari vzdevki kmetij so se vendar med narodom ohranili, če se je v teku časa tudi kmet in z njim priimek menjal, soseka jih je ohranila. Tako imamo še danes za hribovske kmetije nad Monzirjem iste

(domače) vzdevke, kakor jih nahajamo v urbarju celjskih grofov iz l. 1480.

Kakor rečeno, tudi v dobi, ko začenjajo pri nas matične knjige okrog l. 1600. je še mnogo oseb brez priimka. Take osebe so v maticah označene s krstnim imenom in navedbo kraja, kjer so prebivale, ali s krstnim imenom ter imenom in priimkom gospodarja, ki so pri njem stanovale ali služile ali pa z navedbo poklica. (obrti, rokodelstva ali kakšne osebne lastnosti).

Iz tega že lahko sklepamo, da bo poglobitvi vir rodovnim imenom v maticah, kjer jih niso že prevzele, krstno ime ali ime kraja, ali njega lastnosti, ime bivališča ali poklic, pa tudi kakšno osebno svojstvo, slučajnost, vzdevek, ki se je osebe prijel med ljudstvom.

Krstna imena, bodisi v zvezi z rodbinskom priimkom ali brezenj, srečavamo ponajveč v obliki, kakor je bila zanje v latinščini navadna, često pa tudi, kakršno jim je narod dal, na pr. Arne, Jarne, Jerne, Janše, Pavle, Blaže, Juri, Mica, Majda, Marina, Minka, Kuna, Liza, Radka, Radla, Alena, Alenka, Elenka, Jera, Špela in to zlasti pri botrih in botrah, ter starešinih.

Kar se ženskih oseb tiče, velja pravilo, ki za obravnavano dobo (17. in 18. stoletje) ne pozna prav nobene izjeme, da se namreč krstnemu imenu prideva rodbinsko i me izključno v ženski obliki največ slovenski, recimo Marija Mlakarica, ali tupatam tudi z nemško končnico na in, Schmidin. To pravilo ne trpi nobene izjeme, niti pri deklicah najnežnejše dobe.

Včasih so matiçarji v latinski vpis vtaknili tudi kakšen slovenski izraz ali izvedli sklanjatev pri rodovnem imenu po slovensko. Često so zapisali krajevno ime v slovenskem mestniku; zlasti pri osehah, ki so bile brez priimka, se je skoraj redno zapisovalo ime kraja.

Umevanje in moč dokazovanja naše razprave bo samo pospešilo, ako že sedaj nevedemo nekaj zgledov, to je, da izpišemo na tem mestu nekaj izvernih matičnih vpisov iz najstarejše dobe:

Slov. Konjice: 1604. 27. Julii baptizatus est infans noe Stephanus Michaelis na Petelineki et Margarethae uxoris eius legitimaе per me infrascriptum. Patrini eius Martinus, filius Lucae na Lizhnizi et Margaretha Georgii v Bresie vulgo nuncupati Tajna legitima uxor.

30. Julii Bapt. est. infans nomine Marina filia Mathaei na Rebrem et Marinae uxoris eius legitimaе, patrini sunt Martinus Petek et Ursula Nasbelouim —

1606. 11. 9. bapt. e. Michael fil leg. Gaspari Juroushekh et Matris eius Magdalenaе v Koniski vessi. Patrini fuerunt Jacobus Marcina ex oppido et Matthia Jelen v Koniski vessi.

1650. Georgius Kershlin matrimonialiter conjunxit Gregorium Paulnou offer Vulippe et Barbaram Laurentii filiam na Slogonie.

— Gregorium Steblar et Marinko Mlinarizo viduam.

Vuzenica: 1667. 26. 9. Vitus incola apud Joannem Podbregar ex par. S. Joannis contraxit matrim. in facie Ecclesiae cum Ursula filia Colmani Kibavz huius parochiae. Praesentes fuerunt Gregorius Anse pod bregam ex par. S. Joannis et Antonius Lemich ex ista par.

1688. 1ma Apr. Bapt. e. fil. leg. noe Georgius ex parentibus Daniele apud Mrak inquilino et Maria giuge eius patrinis Paulo Jerbich et Maria Seuzhenza.

Bapt. e. Andreas fil leg. Bartholomaei inquil. apud Sedelnik et Mariae jugalium patrini fuerunt Adamus Jeshenko ex par. S. Martini et Margareta Oshiezniža ex S. Martino.

Laško: 1610. 27. 8 bris baptizata e. Eva legitime nata ex parentibus Patre Nicolao et Matre Jera Hoffroua Pod mline V'Repaine, patrinus fuit Petrus Slopnikh patrina Lucia V'bresie

1614. 29. maji bapta e. filia Marina ex par. Thoma Mlinar et matre eius Gera patrini adfuerunt Peter Slapnik et Spela Losniza.

— Ursula ex parent. Blashe Lasnikh et uxore eius Spella patrini fuerunt Blashe Pechnikh et Elenka Pechniza. (1614)

To naj zadostuje. Kakor je razvidno, kjer ni bilo rodovnega imena, so zapisali krstno ime in kraj, bivališče, oz. ime gospodarja; kjer je bil inquilinus ali incola ali ofer, bodisi famulus, ancilla ali in servitio, oznako rokodelstva: sutor, sartor, faber lignarius, ferarius, serarius, coriarius, lanio itd. Ali ti poslednji, kakor usnjarji, mesarji so v tej dobi že imeli svoje rodovne priimke, manj čevljarji in krojači. Včasih je priskočil na pomoč za oznako kakšen ljudski vzdevek dotični osebi dan. Čuden in menda edinstven je ta-le vpis krsta v novi cerkvi pri Celju: „1657. 1. Aprilis Georgius fil. illeg. bapt. e. A Bogu se smili Hansel saldath et Ursulae Meretricis eius Patrini fuere Juri Plahutneg et Marina Gorizhanka etc. Koker vselei.“ Očividno je oče tega Jurija imel navado reči: „A Bogu se smili Hansel saldath“, in s to oznako so ga zapisali.

Značilen je naslednji vpis za način, kako so vpisavali brezpriimkarje: Thomas Pancratii olim famuli apud istum Kos filius copulatus est cum sponsa sua Gertrude modo istius Fiaush famula, testibus Joanne Stodernik et Mathia eius inquilino.

Rodbinski priimki nastali iz krstnih imen.

Menda se ne bomo motili, ako za najprvotnejši vir primkom tudi v maticah proglasimo krstno (osebno) ime. V ti dobi so bila najbolj v navadi imena Marije, apostolov, starejših mučencev in v vzhodnem delu Slovenije nekaterih frankovskih, germanskih svetnikov — pod vplivom s severa na pr. Radegunda, Kunigunda, Henrik, Erhard, Herman, Krizold, Svaikard, Koloman, Leonhard....

Moramo pa gledé razvoja rodovnih imen iz krstnih pripomniti nekatere stvari. Pred vsem ne smemo tako umeti ta razvoj, kakor da so rodovni priimki storjeni iz krstnih (svetniških) imen tvorba samo matičnih knjig, nezavisno od drugih okoliščin ali pogojev. Resnično

bo temveč, da so matice večino takih priimkov le prevzele, ko so se bili ustalili za neko rodovino, udomačili za oznako neke hiše ali osebe. Takšen vzdevek, ki je pozneje prevzel vlogo rodbinskega, so pomagali stvoriti ljudje, sosedje, stari urbarji. Še dandanašnji vidimo kako ostane tej ali oni hiši vzdevek pri Maksetu, pri Toneku in slično, dasi novl gospodar že davno ni več Maks ali Anton po imenu. To velja, mislim, predvsem o rodovnih imenih, ki so že v predkrščanski dobi predstavljala v prvi vrsti osebna imena: Perun, Triglav (Braslovče, matice) Svarovšek (iz Svarog, Vitanje) Hotmar, Pribina, Trobina, Kozina, Koreza... Kakor je povsem naravno, se je vršil razvoj pač tako, da se je osebno (gospodarjevo, očetovo) ime stalno prijelo najprvo hiše, in tako prišlo v rabo za rodovino in s tem našlo pot kot rodbinski priimek v matice. V maticah samih bi se krstno ime ne bilo pretvorilo kratkomalo z enim mahom v rodbinsko, ker so matice beležile pri brezpriimkarjih, recimo za vpis krsta ali poroke, vedno otrokovega ali poročenčevega očeta krstno ime, ki se je v naslednjih kolenih vendar navadno menjalo in se torej ni moglo samo po sebi ustaliti na ta način kot rodbinski priimek. Izuzeli bomo lahko primere, ko je poznejši matičar pri novih vpisih povzel iz kakršnegakoli vzroka, pomote ali kaj, očetovo krstno ime iz predhodnih vpisov in mu tako odredil vlogo rodbinskega priimka, dasi je šlo že za nov rod. Ali pa ko je izpisaval takšen vpis iz matice za kakšno listino. Nekaj takega se je moralo pripetiti v primerih, kjer najdemo za rodbinski priimek v maticah prvotno krstno (svetniško) ime v obliki latinskega roditelja, na pr. Fabiani, Filipi, Gaspari... So primeri v matičnih knjigah, ko je ta razvoj jasno viden.

Pa bodisi, da ne moremo pripisati, vsaj ne prvotno, maticam, da so izvršile to delo, vsakakor so pripomogle, da se je pod danimi pogoji tako nastali priimek ustalil in trajno ohranil. Bodisi tako ali tako, da je udeležba matic pri stvarjanju teh priimkov večja ali manjša, vsekakor hočemo navesti te vrste rodovne priimke, kolikor smo jih izsledili v navedenih maticah. Nekaterih bi res ne trebalo navajati, ker jih skoraj nespremenjena oblika na prve oči razodeva, radi popolnosti to storimo. So pa tudi taki priimki, katerim radi preveč spremenjene oblike moremo isti izhod določiti še le s pomočjo več matičnih vpisov, ali le na osnovi izgovorjave narečja dotičnemu kraju svojskega, kakor se bo prepričal sleherni bralec iz zgledov samih.

Marina: Marinc, Marinšek, Marušič (iz Maruša) Marushek (lahko tudi iz Marovšek).

Daniel: Dane, Danev, Danielič, Danielčič.

Mihael: Mihel, Mihelič, Mihelčič, Mihevc, Mihelec...

Ker so v tedanji dobi bila v navadi med Slovenci tudi imena iz Stare Zaveze, katerih dandanes ne dajejo več deci, vsaj le malokatera, ni čuda, da nahajamo v tej dobi priimke iz

Adam: Adamé, Adamec, Adamič,

Abraham: Abram, Aram,

Izak: Eisak, Eisank, Eisagg (Marenberg)

Herodes: Orodež, Orodeš (to in naslednje pač ne kot krstni imeni, morda sta hudomušna vzdevka)

Kajfež: Kajfež; poslednja dva se pač ništa dala za krstno ime, ampak sta se morala kako drugače prijati človeka.

Melchior: Milhar, Milihar, Melihar, Miliher (Braslovče)

Baltazar: Bolte, Wolte,

Tomaž: Tomažec, Toman, Tomažič, Dumashec (Laško)

Janez: Janeš, Jančič, Jenčič, Janič, Janoš, Janžek, Janžekovič, Janežič, Janko, Jenko, Jankovič, Janše, Janša, Ivan, Ivančič, Ivanjščak, Juvanc, Givanc, Juvančič, Juvan, Hanžek, Hanžič, Hanželič, Šandel, Žandel

Jakob: Jakopič, Jakobič, Jakobčič, Jakec, Jakše, Jakopelj, Jakelj, Jaklič, Jaklin, Jekl, Jekše,

Andrej: Andrejčič, Andrejka, Anderle, Anderlin, Anderluh, Adrinek, Andrinek, Odrinek, (zadnje v Vitanju iz krajevnega imena v Odrini)

Filip: Filipko, Lipko, Lepko,

Matevž: Matevzelj, Matejko, Matejkovič, Matečko, Tevš, Tevž,

Jernej (Bartolomej): Bartl, Bartot, Bartuša, Bartel, Bertl, Bertot, Partl, Pardel, Perdel, Part, Port, Arne, Arnoš, Arnejc, Ernejc,

Peter: Petré, Petrič, Petriček, Petrin, Peterko, Petrač,

Simon: Šimen, Šemon, Šmon, Šime, Šimenc, Simonc, Simlak, Simulak, Šemlak,

Marko: Markuš, Markus, Markež, Makeš, Markovnik, Markovič, Marks (Marx),

Luka: Lukež, Lukič, Lukčič,

Matija: Matko, Matijc, Matizek,

Med imeni starih mučencev, cerkvenih učencikov itd. so bila najpriljubljena in najčešče rabljena: Jurij, Vid, Urban, Primož, Lavrencij itd. Zato tudi v maticah od sile iz njih izpeljanih priimkov.

Jurij: Juraj, Jurko, Jurkovič, Jurčič, Jurič, Jurenčič, Jurančič, Jerg, Jergel, Jirgl, Irgl.

Vid: Vide, Vajde, Vajd, Vaidel, Veidl, Bajde, Bajdel, Faidl, Fidl,

Pankracij: Pangrac, Pongrac, Pangarc,

Sebastijan: Boštjan, Boštjančič, Bašte, Bastijan, Wastian,

Fabijan: Fabijani, Fabjani, (primeri: Maria uxor Fabiani Na vodi, Laško)

Stefan: Stefl, Stepko, Stipe, Stipl,

Urban: Urbanec, Urbanc, Vrban, Vrbanc,

Kristijan: Kristan, Kristl, Kristjančič, Kristijan,

Damijan: Damjan, Domše,

Kozma: Kosem (?)

Lavrencij: Lovre, Lovrec, Lovrič, Lavrič, Laurič,

Ignacij: Nace, Nacl,

Primož: Primožič, Pribožič, Šemprimožnik,

Sofronij: Sofran, Žafran, Žofran, Safranek,

Klement: Klemen, Klemenak, Klemenjak, Kliment,

Florijan: Florijan, Flerjan Florjanek, Flor,
 Gregorij: Gregorec, Gregorc, Gregorič, Hrehorič, Gregorčič, Gregl,
 Ambrozij: Ambrosh, Ombrush, Ambrošt, Obroč, Orož, Orozel, (Abroch,
 urb. 1542),
 Benedikt: Benedik, Bedenik, Benko, Benkovič, Benetek, Benek, Wenek,
 Nikolaj: Miklavec, Miklav, Miklavčič, Meklavec, Nikolič,
 Avgustin: Avgust, Avgustinčič,
 Fortunat: Fort,
 Ahacij: Ahac, Ahc, Ahačič, Ahčič,
 Hadrijan: Adrijan, Andrijan,
 Valentin: Bolte, Boltek,
 Martin: Martinčič, Tine, Mertl, Mörtl,
 Koloman: Kolman, Kollman, Kulman,

Iz srednjega veka, zlasti frankovski svetniki:

Dominik: Dominkuš, Minkuš, Mikuš, Mikuž,
 Anton: Tonič, Tončič, Tonek,
 Henrik: Heinrich, Heindrich, Hanreich, Heinrihar, Heinz, Heinzl, Hincl,
 Kinci, Arih, Areh, Arihar, Arhar, Arh,
 Klodvik: Klodbik,
 Emerih: Ameršek, Hameršek, Amerš,
 Albreht: Albreht, Albert, Elbert, Avbreh, Avbreht, Avbert, Avberšek,
 Ferdinand: Ferdinatel, Nandl, Nendl,
 Lambreht: Lampret, Lamprečnik,
 Konrad: Koradej, Radej, Ratej, Rataj, Ratajec, Radko, Ratko, Retko, Radl
 Radojc, Kunrat, Radek,
 Mavricij: Maurič, Mavrič,
 Herman: Herman, Herrman, Jerman, Hermanko, Herko, Harko,
 Gerloh: Gerloh,
 Gebhard: Gebhard,
 Encij in Encelin: Enclin, Anclin, Ancelin, Enčnek, Enčnik,
 Bruno: Brunek, Brunik, Brunčko,
 Erazem: Rozm, Rožem, Orožem, Orožen, (prvotno vedno končava na m)
 Leonard: Lenard, Lenart, Lenarčič, Leonardič, Lienhart, Linhart,
 Švajkard: Švajkart, Schwikard, Suikard,
 Siegbert: Seibert, Žajbert, Žibert, (Se bolj verjetno pa je Žibert iz živ rt,
 z rt, art zloženi priimki niso redki med nami)
 Seifrid: Seifert, Žajfert, Seidl,
 Grizold: Grizolt, Grisout, Grizaut (Vuzenica)
 Frhard: Erhart, Erhartič, Jehart,
 Hergolt: Hergot, Hergout, Erholt (Vuzenica)
 Meinhard: Majnhart, Majnhard, Menhart,
 Leopold: Lipout, Lipold,
 Osvald: Ožbout, Ožbolt, Vožbovt,
 Dietmar: Detmar, Detmarnik (Vitanje)
 Tudi iz ženskih imen so nastali priimki:
 Terezin, Marinc, Ajtnik, (Terezija, Marina, Ajta).

Dodajmo še radi zajemljivosti iz starega urbarja za Pilštajn — leto 1404 — imena takratnih tržanov, ker so pravo za pravo samo krstna (osebna) imena, tako vsaj se zdi: Brate, Bratec, Bratina, Veidel, Mike, Marin, Marinc, Eberli, Jurak, Murcik, Martinich, Enderl, Lipej, Herko, Jurko, Matejko, Peterko, Iban, Lipoglav.

Brez dvoma bi se število tako iz krstnih imen nastalih priimkov dalo še pomnožiti, ali tukaj smo podali samo one, katere smo našli v naših maticah iz one dobe. Pripomnimo še, da so nekatera imena bila v starejši dobi precej razširjena kot osebna (krstna imena) med našimi kmeti, ki jih danes ne poznajo več; po pravici rečeno so v obravnavani dobi že postala rodbinska: Emerih, Erhard, Herman, Encij, Meinhard.

II. Priimki, nastali iz krajevnih imen.

Dasi je jako pogosto in tudi naravno, da je človek prejel svoj priimek od svoje obrti ali rokodelstva ali ktereakoli posla in da se je ta priimek prijel njegovih naslednikov, četudi se niso več bavili s tako stvarjo, se na m vendar zdi, da je prav tako prirodni, ako ne še prirodnejši in rodovitnejši vir rodovnim priimkom kraj bivanja, in njegovo ime, oz. gotova svojstva dotičnega kraja (bivališča). Zato naj ta vir prednjači pred ostalimi v naši razpravi.

Predno pa naštejemo priimke oblikovane iz krajevnega imena, kolikor smo jih srečali v pregledanih maticah, navedimo najprvo ono, kar lahko imenujemo prvine, iz katerih so nastali taki priimki. Te prvine ali to gradivo nam nudijo one označbe kraja ali bivališča, ki jih najdemo v matičnih knjigah pri vpisih oseb, ponajveč takih brez lastnega rodbinskega vzdevka. So to osebe označene v maticah samo s krstnim imenom in priimkom kraja, bivališča. Te krajevne oznake so zapisali navzlic latinski pisanim maticam skoraj vedno v slovenščini — seveda v narečju — tako, da so najčešče ohranili slovensko sklanjatev (mestnik s primernim predlogom). Nekatero matice tudi pri drugih vpisih, ko ne gre za brezpriimkarje, navajajo kraj in bivališče. Navedli bomo prve in druge krajevne oznake in sicer v izvirnem pravopisu.

Konjice (1606 in dalje): Na berdi, Matheus Naledini, Aita Napetchezih, Thomae naverseh, Viamnizi, Pod platich, VRadini vessi, Marca Krajl Naberdi, Andrej Pajek na sterteniki, in villa Lotchah, Vuishnah, Jacobus Jarez na Slopnizi, Pod gradom, Sivez na sgornim kebli, Vgrushouem, Jernej Vstanigounizi, na špudnim kebli, Blasius vrebri, Augustini is sbelovine, Vodroshivessi, Vsopot, Peroml = pri omelju, Janes vbretini, Gregorius navarholah, Ruperti Vkörít nim, na sgurnih Stranicah, Katarina vmarinski vassi, Vlizhinski gori, Petri in Suhodol, Nausetshim, Tomas Vskednu, Vdobrinske vassi, Ursulae na lizhnizi, in villa Tepainach, Klanchnik na Prevrati, U Sotenski, Ursula Vshizhki vessi, Vgorejniach, Joannes Ribar na Poleniki, Na prelozih, na Dobraui, Sa Jeushom, Vrasahatchih, Stephani Sagajam, V bobrishki vesi, Urbanus v Potoku, Joannis

Vzhishnah, Spitavski verch. nakameni, Vdraschivessi, VBerzhig, Vpolianah, Sevnikar Vlipoglau, Vpadobe, Vduoru, Vshiniekh verseh, Vgkalzhi, Vstegni, Pothosto, Namarinshakouem, Nakobilah, Gregor pod dobam, u bresseg, U spodnich Szrezhach, Barbara uxor Resehlab na Golikhi, Marci na Prihouim, V Slakouim, u Presarjah, Na Puzhouim, Podpezhio, Marci Na Selih, Ursula Vtzhniza, VBorouie, Vprodekh, Vraunach, Vslogah, Vprizhauzhi, VRutlih, Vgabroutlah....

Gornji grad (začenši z l. 1613): Sa sternim verhu, Vgrabni, Casparus Deuzach, Na Kropem, Taine, Raunek, Pod Koslakem, Thomas na Litozhizi, Martini na treblene, Georgii v Sellach, Cantiani na Orlie, V Treblich, Stephani VGNadiu, Votoki, Marina nakrishi, Clemen Vgolschak, Peter Sapodgorijm, Teush in Crashah, Stefan Vkalishi, Vrauneh, Math, na zesti, Vuzheplah, Canciani VMellach, Natrebau, U mlakech, Vdezach, Vurauneh, Nesa Sakotom, Simon Vinogradech, Volessnizi, Vologi, Primus na Stradovim, Clemens Vgoushek, Sebat. Na hudim bressji, Georgius Vshelah, Marcus ot Crassa, Vogradi; Adam Vkokariah, Maria pot verboi, Vusellich.

Vojnik: Na gornih Slemenach, Na zgornih Slemenich, v Malim rasgorie, Maligaj, Casparus V gradishi, na hrasnike, Per dobraui, Vgabrrouze, Casparus Na varchu, Vleskouzi, Sa zhretam, Na kobalzhe, V Loschach, Mathias na glinih Jamach, Waslemenech, V Worovich, V Kladnim artu (danes Kladnart)....

Mozirje (1668): Na Lepi Niui, Viasbinah, Na Prelauim, Naspoulouinah, Viaslih, Naouzhakoum, Vbelihvodah, v Krnicah,.. Pod oistrim;

Laško (1619): Shupan Vslatini, Luca VKainah, VCrainah, Na Mastenke-Urbani Voutshinim lassii, VShigounie, Mih. Vslunim, Bevazh na peske, Pod goriza, Viagoshe, Vzhernim studenzi, na Hribu, Naniuzah, Vbresi, Sa potokam, od Lublane ex Carniolia, Benko v Terboli, Vmodrizhe, Na sternize, na Hrastniku, is Leskouzhe, Vreilih (v vrelih) Barbara Vleskouzi, Vtrebeseg, (v trebeših) Joannis gorai na Hrastniki, Nicolai Obesibach, Marci in Senoseth, Andrea ex Merzla planina, VBosoucim, Philippi in Jessenoua Rauvn, Michael na Kallu, Vleshi, Vtrobnim dolli, Marci Vlahomblim, Joannis Vtvornim dolu, Golic Lucae Vriflim gosdi, Urbani Vautshinim lassii, Vgolzich, Vlazhijm lasi (v volčjem laz), Koren VSlabim, Joannes Potmenishkimi pezhmi, Helena VLaschke Vessi, Nagore, 1640) Jacobi Stessionou rauny, Veihar Sreke, Primus Vkonizah, Na glabokim, VKlenouim, Vlasizhah, ex Turje, Na mersli planini, Jakob na gori, Gregor na Kalli, Nicolai Slopshak na slapni Rauni, Vrebrih, Blasii Vsivini, Georgii Vgouzih, 1632 Vpesie verseli, Pauli Vgolki, Podomelnikam, Vzhernim studenzu, Mathias Nadiesam, Primus Poraune;

Šentjur ob j. žel. (1651): Mich. Vogoreuzi, Na zerouzi, Vgorni Vodershi, Spela V Kranjizah, Blasii Naglobilnim, Georgius Vgrabnimb, Vgorizhizah, Novakouka V bresje, Gregorii VPodmelach, Vglinzih, Spodpezh, Narebrech, Vodelih, Maria Fabiani na vodi, Vkurtnimb, Nasuhimb dobie, Vnovi vessi, V petelinieky, Napeshenizi, Nadobovim, Vrzelah, Georgii Podsidam, Vrokibuzhie, Martin Vsi danizi, Vselizah, Nagorizi, Pankratii Vzreteh, Blasius Natrati, Vysbinimb verchi-ex morsii dole, Zeroua gora, Mich. Vsiublizsi, Detschni dou, Nassovem, Primus Sagajem, Caspar Sebiz ex Kosenborka. Jakob Vostros (VŠtraži?).

Nova cerkev pri Celju (1630): Joannes na Jamnizi, na Mal ih Rasgorjah, Maria ex Dedni verh, V Soreh, VLozi (loci=loki) VLembersi, Marina Na Vouzhlih Jamach, V Rakovih stezah, Juri na Arte, (rtu), Na Hribu, Michael v Novim Tersii (trgu?) Lucae V Rovach, Na lazine vessi (lačni vasi), Primus

Jancovi vessi, Marina ugilovizi, Osbald Umlazizach, Ursula Vtrenoulach, Helena Na ilavize, Gaspar Vbresij, Osbald Nauerhoulah, Helena Vishni vessi, Vopertchkali, Vorehavizah, 1659; Vracovih stesah, Plesniza Vglobozah, Jacob vbelim potozhi, Georgii Nagorniem bresauem, Viankoui vessi, Nadolu, Vresdeli, 1663: Martin v Jeserzih, Mlinar in Sotelska, na mlazhizah, Mlinar pod Stermzam-Michael per Krizhe, v Pousheh, Georgius u Dollu, u Kapli, Valentin u Landezi (Landekul), Andrej na Vinah, na Jazbini, v Gradishe, v Globozhah, vseuzheh, na Vinih, 1671: in Francolovo, v Bukovij, Slatezhau, Vshemartine, na Hribre, na Selih, Vbesovize, na Rasoryie, in Soteska, 1656: narasgorij, Vborouije, Uuelkeh dolleh Mliner Vusoteske, naselli, Marci Vstrashizah (stražicah), Sabukouyam, Joannes na Slatezhim, 1657: Nabresouim, Nasletetshim, Vlozhah, in Tabor, Vmallih dolleh, in Iserzih, Matthiae na Gorrizi, na Vinishah, Pancratius v Travnizih, V Kosenburgi, v Strashi, v Verpetih, Urbani Hudiz Vissarzah, Primi na Verbeh, Vzhreskavim, na Kosizi, Vgoreineh, na Breisauim.

Vitanje 1697: Jacobi Kolar U trobiske, Agnete Tasza (taščca) Sa proshisham, Perkaunik Viesenizi (jeseniku), Opreshneg Trebehini (trebuhina-trebuše, Nemci so prevedli Magendorf!) Skok nabreisie, Kovatsh Nabarbotnem (perpotnem), Nabreisouim, Nauessi, Potozhnik nabregu, Vkrajah, U pershkali, Na bukoui gori, Pod baroviem, Joannes u Velkich Kraiach, Urban na Camenim, u Zreskouim, textoris na brodi, Andreas na travnikhi, 1719: V malih kraieh, Vvelkich kraieh, Maria Javorniza v resnikhi, v grabneh, v Hodini, Hrastnik pod planino, Maria Andreae Sa tergam, Sa Slemenam, Na stranizach, v potoku, Nassegaluim, Na pogoreutzhouim, Jelen v libnizi, Vsoplotah, Vseuzah, Thomas nanouakouim stanu, Supan napodplazu, Vdrauini, Math. Vlozhnizi Jerne volar na glashutach, Vuinarjach, Na Pohegouim, na Paigotovim, Gregorij v Resniki, Kotnik na Slemenih, 1720: Val. Sa tergam v pastvi, na Raunim, Pot Planinoi, Jacob v Simprodi, Na dvori, Tomas na uoukovim stane, Na podplazu, Mathaei Nabrezim, Martini Vrazgorie. Osbald vlozi, Umalih krajah, Vkrashizach, Agnes Na dvori, Vseuzach, Math. za Vorkam, Pod Lipoi, pot planino, v Belim potouku, Steph. V gatshniki, Vnounach, Georgii sa tergam, Paulus na vesi, na Zres Pushe, Blasius za Peskam.

Konjice, 1670: Georgii na Prelogah, ex Wukoule, is brega, u Presariach, is Wukoule, is tepanske vesi, is tep., verch, u Shishka gora, Na Preshegalli, Vishnar na Sterteniki, Hren is blata, U Pustich Lazhach, V veliki gori, V breseh, v babnim rebri, Vbrisah.

Tudi tam, kjer so krajevno ime pisali z latinskim predlogom „ex“, so slovensko krajevno ime postavili včasih v imenovalnik, največkrat pa v rodilnik (iz) ali v mestnik (v). Tako imamo na Sladki gori: ex Hoste, ex Lasah, ex Karnizi, ex Nedalish, ex Jurioua voss, ex nova voss, ex Pousah, ex Mestinia, ex Pristoua, ex Suchodola, Juri Umlakt, ex poniculis (ker je oblika v množini, se zdi, da so nekdanj rekli Ponikve v množini¹, Joan. Vdendoli, Tudi v Zibiki nahajamo isti način pisanja: ex Babniga Berda, ex Lemberka, itd.

Slično se često pojavlja tudi v Laškem: ex Ualzh, ex Seuzach, ex Gabra, ex Malih Gorelzh, ex Selza, ex Debra, ex Podporiza, ex Grahouscheh, ex Kostell, ex Hrastnika, is vrcha, ex Teplče, is lipniga dollu, ex Kristandol, ex Golec, ex Sabresh, ex Udmati, ex pago nahoinim, ex Oistru, ex Golshe, ex Caretna,

¹ ex poniculis: odtod Ponikl, Ponigl.

ex Plasovie, ex Grashiza, Slahomle, Slahomsheka, ex Moderz, ex pago Radoble, ex pago Goriza, ex Vleshe, ex pago Laseh, ex Suetina, ex Sliunu, ex pago Podkladaj, ex Barouie, ex debletin, ex Gamalez, ex Sakotla, ex Bernish, ex Toustu, ex Kupzhe vasi, ex Poughina, ex Potperda, ex Voistru, ex Slatina, ex Stermez, ex Marsle planine, ex Zretu, ex Goranih Wegunizah, ex Bisgouje, ex Kladnie rouni, ex Senoset, ex turshkiga Iessa, ex Loga, skarlouie, ex Gosdez, ex Koiniz, ex Troinu, ex Jessenouz, ex Sa Pezhio, ex Drobníga dola, ex Jurkoule, ex Niuiz, ex Gobouez, ex Chigounu, ex Gouzhih Nlu, ex Zurnouza, ex Malih Gorelz, ex Lashke vessi, ex Gouz, ex Pod Berda, ex Rosbor, ex Goreni Volush, ex Padesh, ex Strenskiga, ex Pesaria, ex Gorz, ex Leshia, ex Sedresh, ex Prossoinize, ex Kostainouze, ex sgore Pushenza, ex Pouzhenu, ex Planize, ex Verbovo, ex Lok, v velkih grahouzhan, ex Kladié, ex Volike, ex Veleshiz, ex Warstounize, ex Gorníga Malizha, ex Gouzhih niu, ex Ogniez, ex Varch S, Petri, ex Klenovu, ex Slatezhu, Sa verhmi, ex Podhuma, ex Globoku, ex Pod Kotia, ex Reberniz, ex Savonne, ex Gaja v Turie, ex Podniue, ex Riffni gozd, ex Perniz, ex Sapezh, ex Velkih Grahouish, ex Kunzhniga Sella, ex Niuize, ex Stegnih Raun, ex Tissovie, ex Turski Leiss, ex Jelouiga, ex Rebri.

Če se zgoraj navedeni drobci morejo deloma smatrati kot nekakšne prvine ali gradivo za tvorbo rodbinskih priimkov iz krajevnih imen, pa najdemo seveda tudi že v starejših maticah zelo veliko število že iz teh prvin skovanih rodovnih imen. Vseh, kar smo jih našli, seveda ne bomo navedli, le najznačilnejše, in takšne, pri katerih izvor iz krajevnega imena ni razviden na prve oči. Nekajkrat se je pripetilo, da je krajevni vzdevek kratkomalo prevzel vlogo rodbinskega priimka, na pr. Borovnik, Laznik, Smrečnik, Temnik... Prvotno, tudi v urbarjih, so to bile krajevne oznake, in da so se matičarji tega zavedali, spoznamo iz okoliščine, ker so tu pa tam zopet zapisali: Borovnikar, Laznikar, Smrečnikar, Temnikar....

Artizhki iz rt, rtiči, rtički (primeri Artiče), Ramšak iz Ravenšak, ki prebiva Na ravní, zato starejše oblike: Rawinshak (urb. 1404) Rauunshakh, Staidler, Staudler, slikar v Gornjem gradu, okoli 1600, stanoval ob Stadel, Vidmar, Vidmer, viduum, župnišče, župnijski svet, Konač, Konačnik, konec vasi, ali župnije, Waronig-Borovnik, Kogelnik, na koglu, Santgruber v peščeni jami (Muta), Krajnik, Mostnik, Mostnar, (Mosnigk), Vodalshek, Vodevshek, Vodušek, Vodovšek, Majda Vodelshiza (1616 Gornji grad), Pustoslemšek iz Pustoslemenšek, Pusto sleme, prvotno tudi pravilna oblika v urbarjih in maticah, Gornji grad, Tajnik, Tanjšek, v tajni, Nadveshnik, Nadvashnik. Gutnik, Goutnik, Goltnik, Gutlinger iz Gutnikar iz Goltnikar,

Wesgounik, Bezgovnik,

Wakounig, Wakoinig, Bukounik, Puhounik, Bukovnik,

Ako najdemo za Bukovnik obliko Wakounig itd, Waronig za Borovnik in mnogo sličnih, si pokličimo v spomin, da so matičarji, neredko tujerodci (Lahi, Nemci) zapisovali priimke po posluhu kakor jih je ljudstvo izgovarjalo v svojem krajevnem narečju. Tedaj razumemo, kako so bile možne take oblike in sto drugih podobnih

Koselak, Kozelakar, Kozlakar, (Kozlak pod Gornjim gradom)
 Podveshnik, Podvašnik,
 Kropshek, Kropershek, Kraupershek, Kropelšek, na Kropem,
 Fogelshek, Vogoushek, Fogoushek, Ogoushek, na voglu,
 Fludernik, am Fluder, (Gornji grad),
 Gnada, Gnadoutsh, v Gnadiu,
 Potbeshnig, Podpečnik,
 Zebelin, Zhepelin, Čeperlin,
 Podgreinig, Podkrajnik,
 Savolaushek, Savuolshak, Za volovljekom,
 Podmelinshek, pod meljem ali pod mlinom?
 Podmlinshek,
 Wesoushak, Bezovšak,
 Temnishek, Tomnishek, Tominshek, na Temenu,
 Repenshak, iz Repeine, zadnja dva zloga brez dvoma panja, prvi menda
 ru, po gornjesavinski izgovorjavi re,
 Pazholinshak,
 Rojten iz Reute, Trebnje, Trebuše,
 Wurzer, Burzer, Brdcar, na brdcah,
 Pestotnik, nastalo iz Pustotnik po gornjesavinski izreki, med e in a,
 gornjegrajski urbar iz l. 1426 ima Pastota, mansus desolatus, opuščena kmetija.
 Zakoslakar, za Koslakom,
 Čepelnik, v Čepljah,
 Ogradi, V'ogradi,
 Nouvshak, Novinšak, v novinah (nonah)
 Plasounig, Plasounik, Plazovnik, Blazovnik,
 Trabitshnakh, Trebičnjak, Trebišnjak
 Prelisnakh, urb. konec 15 stol. Prelesthnakh,
 Perkamikh, Kamnigk,
 Hribershek,
 Jesounik, Ježovnik,
 Podgeineg, Podgajnik, pod gajem,
 Vrbnik, — Dobnik — Kadiunik, Kadilnik,
 Bezhounig, Pečovnik,
 Kauzhitsh, Kaučič, Kavčič, Kalčič, kal, na kalu,
 Slemeneg, Slemenik, Slemenšek, vendar se zdi, da je oblika Slemenek
 Slemenik samo mestnik Slemenek —
 Zgainer, Zgeiner, Zagajner, Zagainar, (zagajem?)
 Semelakh, Semelach, Zemljak?
 Sabrnik, Zabernik, Zabrdnik, Zabrcan, Zabrdčan,
 Prodnik in Brodnik se menjavata, ker se zamenjuje p in b, kraj odločuje,
 kaj je v primeru pravilno: na produ ali na brodu,
 Polimershak na Polimerju, merje kaže na močvirnat kraj, Polimerje,
 Radmerje, Družmerje,
 Slapshak, Slapushek, Slapushak, na slapu,
 Slatinšek, Slatinšak,
 Mastnak, Masnakh, Mastnjak (Laško: na Mastenke)
 Holesek, Holesekh, Kolosek (?)

- Osseshek, Osevshek,
 Zherjnshek, Cerinšek, Cerovšek, kjer rastejo ceri,
 Hribar, Hribernik, Hriberšek,
 Planinez (Laško 1650), Planinshak, Planinshek,
 Koloburnjak (Laško 1650)
 Brinjar, (Laško 1650), Brinar,
 Horjak, Gorjak, Gorjakoshek, Gorjakovšek,
 Gomshek „in Sigomle“, Gomžer, Gonžer,
 Kalshek, Kalishnik, kal, na kalu, kjer so kali-luže,
 Trobej — Trebej (primeri v trobnim dolu, Laško 1650)
 Lešnik (v leshi, v lešju)
 Tisovnik, Tisovshek, Tsounikh, Zounikh, Covnik,
 Goll, Gol, v goli, (urbarji: „in der Goll“), Golliz, Golec, Golitshnik,
 Golishnik,
 Gosdnikar (Laško 1640)
 Kleinnouschek, Klainoushek, Kleinoschegg, iz Klenovšek (primeri Laško:
 Klenovo)
 Podboj (Laško 1640)
 Artenshek, Ritenshek, Ritouschek, Ritentak, Rtentak, iz Rtenšak na rtu,
 Rebosell, Robosel Reposel,
 Shlibniak, Zlebnjak, v žlebu,
 Mlakar, Mlaker,
 Višnar, Vishner, Uishnar, Višnjar,
 Pressinger, Presniger, Presnikar-Breznikar,
 Krener, Krejnar, Krajnar, na kraju, Kraner,
 Krashovez, Hrashovez, Krašovec,
 Crashan, Krašan, Hrašān, (v Krašah)
 Predounig, Predounikh, Predonik, Predovnik iz Predolnik, predol, poprečna
 dolina.
 Dounik, Dovník, Dolnik, na dolu, v dolu,
 Sovinek, Souvinek, Sovinjak, sova,
 Jezerčnik, Jezernik, Izerčnik,
 Klančnik, — Celinšek, — Navodnik,
 Zavodnik ali za vodo, ali pa iz zavod — Forst,
 Solak, Soulak, Sollak, Seulak, (Seljak?)
 Preskar, Presker, Presekar, Presečnik,
 Razpodovnik, na razpodih,
 Razpotnik,
 Naralozhnik (Mozirje) iz starejše pravilne oblike; Naraunolozhnik — na
 ravni loki,
 Krahorčnik, Krehorčnik, Krivohorčnik iz Kriva gora,
 Pristov, Pristavec, Pristovšek, Pristavšek, na Pristavi
 Sotelshek, Sotoushek, Sotoshek, (primeri Sotelska za Soteska, Nova
 cerkev 17. vek),
 Prevavnik, Prevalnik,
 Založnik,
 Kotnik (v kotu, vit. urbar: im Winkl) — Lozničar — Arboutshnik, Verboutshnik,
 Verboushnik — Homar, Kumar, Kumer, Hummer, Komar (ali tudi s Homa, Gornji

grad) Podmelinshek, Podmlinshek — Eushnik, Heushnik, Jevšnik, Jelšnik — Sedounik, Sedelnik — Karnitshnig, Krničnik — Sternaveshnik (sTrnave?) — Karlin, Kerlin, Krlin — Mersdoushek, Mersidoushek, Marsidoushek (primeri: ex mersi, marsi dole) Polimershek, Podlimershek (urbar 1404, Polimerje, Gornji grad) Pogoreuz (urbar za Vitanje 1404 Andre Podgrieliz, konec 15. stol. Pogreliz)

Dodajmo še nekaj misli o priimku slavne rodovine celjskih grofov, dokler so še bili samo slobodni Sovneški, saj je ta naslov tudi krajeven. Ljudje pravijo danes staremu gradu Žovnek, v nemščini pa Sanneck, kakor da je vzdevek zložen iz Sann (Savina) in običajne pritikline eck, ecke. Marsikdo misli, da je ime Žovnek samo pokvarjenka iz Sanneck. Pa se je pretvorba izvršila po mojih nemerodajnih mislih prav narobe. Sovnek bo prvotna, prastara oblika, Sanneck pa pokvarjenka iz nje, ker je glasovna sličnost med Souneč in Sanneck. Kdaj je nastal ta naslov gradu in rodovini mi ni točno znano, toliko vem, da vse listine, kar sem jih našel tu pa tam navedenih, dajejo za stoletja, dokler so tam stalno bivali sovneški gospodje, — do blizu 1340 — imenu te—le inačice: 1173: Souneč, 1231 Sovneke 1237 Sevneke, 1241 Saeweneke, 1247 Seuneke, 1254 Seweneke, die Herren in Seweneke (!) 1278 Leopold der Freie von Sewenek in Schlosse Sewnekke, 1286 Seunek, Sevnek, 1291 Sewnegk, 1322 Sevnekk, 1326 — 1337 Saeunek, Sewnek, Seunek. O Sannečku ni torej ne sluha ne duha v teh stoletjih.

In Sanneck, pa najsi je nastala ta oblika že v 14. veku, ni mogel nastati tedaj iz Sann in eck, prvič, ker so tedaj reki dejali vedno Sauina, Sauna, pač iz Savina, kakor še danes ljudje tu govorijo Savna, ali nikdar ne najdemo v tem času Sann. Ali ne bi mogli zgoraj navedenih oblik tolmačiti iz Savna in eck, Sawneck? Mislim da je iz dveh razlogov to malomožno: ker se ime Savinji glasi v tej dobi Sauna, Savna, nikoli pa Sovno ali Sevno, gradu pa vedno Sevnek, Sovnek, narobe pa se imenuje v tem času savinjski arhidiakonot tudi v nemških listinah vedno von Saunien. (Pozneje najdemo Säantal, kar bo treba izgovoriti se-ental, sa-antal iz seven, savental.

Drugič pa ni verjetno, da so grad imenovali po Savinji. Kje je grad in kje je Savinja! Tako oddaljen. Že Braslovče so oddaljene od Savinje, in odtod do gradu je pa tudi nekaj kilometrov. In zakrit je grad nasproti Savinji še danes s širnimi temnimi gozdovi, dasi so jih gotovo v teh dolgih vekih v daljni okolici mnogo izkrčili. Kaj torej? Da po naših mislih ime ni sestavljeno iz Sann ali Saun in nemške končnice eck, ampak da je Souneč, Sevnek in inačice slovenska beseda in ek torej slov. končnica ek in če naglašena pa ak, da je prvotno ime gradu Sovinjek, Sovinjak od sova. In res če po-

gledate danes ta grad, ko je v razvalinah, na onem visokem strmem hribu, nadkriljen od visokih Dobrovelj (ker je pomaknjen v kot, ki ga tvori to gorovje) od vseh strani še danes objet od širnih gozdov — sredi take gozdne samote, ali ni to pravi pravcati Sovinjek? Torej najstarejše oblike vzdevka ne pohajajo iz nekega Sauneck, nego iz Sovinjek. To ime je ljudstvo pač moglo v narečju izgovarjati Sovnek, Sevnek, kakor še danes rekajo razvalini Žovnek iz Sounek za Sovinjek. Toda kako razložiti oblike Sevneke v oni dobi? Kot slovenski mestnik, ki so ga tvorili še v poznejših časih često na e, na pr. na hrasnike, na treblene, na sternize, slično na Sovneke, na Sevéneke. Vsaj to mora vsak človek priznati, da z večjo pravico izvajamo gornje oblike iz Sovinjek, kot pa Nemci iz Saunek ali Sannek.

Habent sua fata ne samo libelli, ampak tudi priimki. Nekaj sličnega se je po naših mislih pripetilo vzdevku starega gradu, ki je dal ime sosedni dolini, šaleški.

Najstarejše listine, ki se nanašajo na Škale in Šmartno pri Saleku in grad, poznajo samo ta-le poznamenovanja: S. Georgii in Schelach, St. Georg in Schelach, Schalach, im Schelachtal, Capella in Schelekh, Schellek. Vse te oblike niso nič drugega nego slovenski mestnik slov. imena sela: v selah, v seleh. Na severovshodni šmartenske župnijske cerkve in šaleškega gradu (razvaline) par streljajev oddaljeno je naselje po imenu Sele (železnica je postajici napčno napisala Selo, ker noben človek ne reče Selo, ampak v štajerski množinski obliki za imenovalnik Sele, grem na Sele, sem bil na Selah, ali Seleh).

Brez dvoma se je nekdam to ime raztezalo in v prvi vrsti na naselbino, ki je oddavna pod gradom okoli starodavne gotiške cerkve sv. Andreja. Tu je bilo na Selah, v Seleh, Šchelah, Schelech, Schellek. Kdor je pregledal zgoraj iz matic izpisane mestnike istega krajevnega imena in drugih, mora pritrditi temu izvajanju. Naselbini kot gradu se je reklo na Selah, v Selah, v Seleh, saj je težko reči, kaj je nastalo popreje, grad ali naselje. Še skoraj verjetnejše naselje. Imamo tukaj v dolini isto ime za grad in trg Velenje, za grad in trg Šoštanj.

Očividno so bile Sele v davni dobi v tem kotu doline večja naselbina. In ker cerkev sv. Martina (do novejšega časa) ni imela naselbine, sv. Jurij v bližnjih Škalah tudi ne, niti gradu, so cerkev sv. Martina in Jurja označevali s pridevkom v Selah, im Schelachtale. Da se je mestnik slov. krajevnega imena uporabljal v lat. in nemških listinah često neizpremenjen, je znano. torej in Schelah, ali s priveskom in Schelah, Schalachtale. Ime Šelek, Šalek, in Šelek je torej nastalo iz slov. mestnika. Ime torej ni nemško, dasi tako zveni.

Dolini bi po pravici šlo ime Selska in ne šaleška dolina. Ni izključeno, da je ime Škale pravtako nastalo iz Schalach, ker so jeli sch v latinščini izgovarjati za sk. Skalah, lat. in Scalis.

Čudni so postanki imen. Da mimogredé omenimo. V gornjegrajskem okraju se še danes govori in piše za neko okolico: Volog, dasi ni to nič drugega nego naš slov. log, ali stari in poznejši urbariji, tudi matice so stalno pisale slov. mestnik „Wologi“ (prim. urb. iz l. 1426) za v logi — oblika na i je bila tedaj običajna mesto na u — in tako so prevzeli to obliko uradi v nemščino: In Wolog in se še danes vzdržuje. Slično najdemo v urb. 1542: Wodolij za v doli, v dolu.

III. Priimki, ki so zgolj krajevna imena.

Nahajamo tudi primere, da je krajevno ime do nespoznanja popačeno, ali da je kratkomalo v svoji nespremenjeni obliki prevzelo vlogo rodbinskega priimka. Izpišimo nekaj najdenih primerov:

Christan Klosterpaung, Laznik; kakor smo že navedli, znači Laznik prvotno lazen kraj, goljavo, golic, laz ali laze. Tako beleži neki star urbar: Andre im Lasnikh. Prav tako so bila prvotno krajevna imena: Gačnik, Otavnik, Železnik, Borovnik, Praprotnik: Kozian o proprotnikhi (Nova cerkev 1542) in slična. Zato najdemo v maticah za isto osebo v isti dobi med zgoraj navedenimi oblikami tudi Gačnikar, Otavnikar, Železnikar, Borovnikar.

Gregor Prode, prvotno na prode, v prode, to je na produ, v produ. Jerne Brenakh, v urbarju im Brenakh — v Brinjah?

Operčkal, ta priimek imamo še danes v Novi cerkvi, v Škalah. Marsikdo misli, da je ime češkega izvora. Pa ni. Slovensko krajevno ime je, kakor se prepričamo iz matic na pr. v Novi cerkvi. Najstarejše zaznamujejo stalno: Ursula Vopertschali (beri v Operčkali) ali Vopreizkalih ali Ursula in Operscal, Gertrudis in Operskal in slično, vedno kot krajevno ime s slovenskim ali latinskim krajevnim predlogom. V poznejši dobi je predlog izostal, in se obravnava ime kratkomalo kot rodovni priimek. Kaj znači vzdevek Oparčkal? Beseda je sestavljena. Drugi sestavni del je brez dvoma kal-luža, slovo, ki je iz njega storjenih mnogo krajevnih in rodbinskih vzdevkov: Kalče, Kalčič, Kališnik... Prvi sestavni del je pa po naših mislih v krajih, kjer so to ime nahaja, poznana, in rabljena beseda: operca. Bo iz latinskega operire, ali pa iz slovenskega opariti, oparica, oparca, saj se izgovarja tako-le med operca in oparca. Pomen bo iz vzgledov najbolj razviden. Ljudje rečejo tako na pr.: ta njiva ni kaj

prida, ker ji gozd operco dela ali drevo dela operco njivi, travniku. Kdor je videl ta pojav, bo razumel, kaj hoče beseda izraziti. Čeprav bi lahko tolmačili besedo iz latinske *operire*, ker gre za nekako „pokrivanje“, se mi zdi veliko verjetnejše in bližja razlaga besede iz slov. *opariti*, *oparica*, ali kakor narod izgovarja *òparca*, *sopàrca*, ker vse v rasti zastaja na njivi, kamor seže. „vpliv“ bližnjega gozda ali drevesa, je vse, kakor bi bilo oparjeno. Operckal ali Oparckal bodisi rabljeno v jednini ali množini, je torej kal, lužnat kraj, ki je pod operco, recimo ob gozdu v senci (in zbog tega malo rodoviten).

Vzelak—Vorzelah; takšnih in tako pisanih krajevnih označb smo zgoraj izpisali veliko število. Primeri V pesie verseli, Laško 1630).

U travnkah, Zagrušavcam, oboje še danes priimek družinam v novocerkovški župniji. Da gre tu za krajevno ime, je na prvi pogled očitno.

Shivort-živ rt. Krajevnih in rodbinskih imen z rt. je pri nas mnogo. Živert, Zibert, Živortnik.

Possek, rodbinski priimek v Vitanju, v Ločah. Posek, včasih tudi Požeg je krajevno ime: gornjegrajski nrbar iz l. 1426 ima: *Zwetecz am poseg*, urbar za Vitanje l. 1404; posekk (izgovori požek, požeg) vitanjske matice beležijo kot rodbinsko ime: Poseg, Possek... Bo ali požgan ali posekan kraj (v gozdu), obojno značenje je možno za različne primere: posek, požeg.

Čeplak je prvotno krajevno ime, je najdemo kot rodovni priimek zlast v Gornjem gradu: 1613 *Vuzheplah'* 1616 *Zheplak*, Helena V. *Zheplah*, 1727 *Joseph Zheplak*.

Melak iz Mellach: *Canciani V Mellach*, pač v meljah, kjer se zemlja siplje ali melje.

Tiršek, Teršek, Terček, Trčak in slične oblike v gornjegrajski okolici so nastale iz krajevne oznake Tirosek: *Joannes ex Tyrosek*, *Marina in Terosek*. *Gregorius Douganiua*, Gornjiograd 1620. Dolga njiva. Tudi drugod slično. Šedina, Šetina, Schödina: *Pongrac Na šetini*.

Šelak, Shellak—Schellak iz V Selah, *Georgius Vshelah*.

Ogradi iz V' ogradi, Vogradi, ali iz v ogradi ali pa iz v gradi—v gradu; v Cornjem gradu najdemo često v urbarjih, pa tudi v maticah pisano vo za v (krajevni predlog), na pr. *Vologi* — v logi — v logu, iz česar je nastala po neznanju krajevna oznaka *Volog!* Še danes v rabi. Pa ni drugega kot naš log Mestnik na i: v logi, v gradi... je bil tedaj bolj v rabi nego s končnico u.

Škoflek (Vitanje in Nova cerkev) je iz V *Skofflech*, V *Skofflah*, V *Skufflagk*. Navedene oblike ima že urbar koncem petnajstega stoletja za Vitanje. Škoflje je bila škofova kmetija (huba) in kmetu, ki je „sedel“ na tej kmetiji, „V Škoflah“ je ostalo ime Škoflek. V Šentilju pri Velenju se neka njiva (izpod gornjegrajske graščine) še danes imenuje Škofljak.

Slično najdemo v Vitanju tudi priimek: *Kanounik*, *Kanounig*, *Kanonik*, ker je dotični obdeloval kmetijo podložno kanonikom krškega kapitelja. Pravkar omenjeni urbar beleži: *Ganonighueben*.

Golčak, Govčak, iz: V *Gouchah*, *Goutshach*, *Michael V Goutchah*, 1443: *ain Huben zu Goltschah*. Pozneje že kratkomalo *Goutchah*, celo primerno ljudski

izgovorjavi Gautschach. Iz: V golicah, golcah, govcah. Vitanje: Goutshah, Goutshakar.

Sterbežic, Sterbeseth, Sterbežic je slov. S Trebešic. Iz glagola trebiti so nastale najrazličnejše oblike za krajevna imena: Trebnje, Trebuše, Trebuhina, Trebiše, Trbiž, Trebeliče...

Delčak, Devčak iz: U Deuzach, Casparus U deuzah.

Malgaj je krajevna oznaka v imenovalniku za Mali gaj (Šentjur ob j. ž.: Joannes in Maligaj).

Hrastnik bo tu pa tam prvotno tudi samo oznaka za kraj: Caspar na Hrastnike (Laško), kakor smo že zgoraj omenili; Borovnik, Tisovnik, Jelšnik, Bukovnik....

Breljih, Freljih, celo v Fröhlich se je predjalo tu pa tam. Odkod? Mestnik je slovenski in čisto naš: V vreljih. Tako nahajamo ta priimek v krajih, kjer so (topla) vrela. Na pr. Laško Andreas Vreiljih in večkrat slično, dokler ni iz tega nastal rodovni priimek Vreljih, Breljih... Soštanj: Vreljih, celo Fröhlich ex Topouschiza.

Sagaj — Za gajem. Primus in Sagaj, (Sentjur ob j. ž.) izgovori zagaj.

Prelaz, slično: Joannes in Prelaz. V Smartnem pri Velenju domači vzdevek pri Prelazu.

Resnik, Javnica v resnikhi.

Ravna, Raunak, Raunek, Raunek — iz v Raunach, — v Rouneh.

Gol, Goll, bo krajevno ime v imenovalniku od gol, roditelj: goli — golota goličava; urbar za Vitanje: Kreutzer in der Goll. Morda nastalo iz slov. mestnika v goli, v narečju v gol:

Drel utegne imeti slično zgodovino. V Šentilju pri Velenju natančno razločujejo oba tamkajšnja priimka: Drev in Drel. Prvo bo iz Drevo, pri Drev: Najde se oblika Drevo, tudi v maticah: Odkod izvira Drel? Morda je pa nastalo iz drevl, drevulj, drvulj, kakor Krel (Krellius, Gornji grad) iz Krevl, krevulj, Krivulj,

Poraune, Primus Poraune (Laško) v Boroune, Baroune — v Borovini.

Slatinak: Ulreich Slatinak (urb. 1404) — v Slatinah.

Priplot — pri ploti, pri plotu. Mestnikova končnica se je tem lažje in hitreje odbrusila, ker se je tudi za moški spol v oni dobi glasila na i, kakor smo že zgoraj videii; v resniki, v Lembersi — Lembergu.

Požar, Philippi in Poshar, (Laško 1620).

Obesibah, Nicolai Obesibah (Laško 1650), bržčas — ob zibah, zibi, zibote.

Olipi iz v Lipi, primeri Nova cerkev 1659: Ursula Vlippi, Volipi.

Toplak, urbar za Novi klošter l. 1542: Mihel zu Toplah, Tomas zu Topolah.

IV. Priimki iz poklica in dela.

Med viri, ki so dali postanek rodbinskim priimkom, denimo na tretje mesto vsekako obrt, rokodelstvo, sploh zaposlitev. In prav to se je v maticah neredko pripetilo, da so zakrivile rojstvo, ali vsaj ustalitev takega rodovnega vzdevka, saj vidimo, da so nekateri taki nastali kratkomalo iz latinskega naziva dotične obrti, kakor je bil pripisan krstnemu imenu v maticah. Spomnimo se, da rokodelci

ponajveč niso imeli rodbinskih priimkov, ampak so jih označevali po njih poslu, poklicu. Včasih celo take, ki so že imeli svoje rodbinsko ime, pa se je naziv za njih obrt ali rokodelstvo poprijel hiše kot domači vzdevek. Pri poslednjih seveda zopet izbije na dan rodovno ime. Tako so nastali priimki iz latinščine vzeti, na pr. Pistor (pek), Sutner iz sutor (čevljar).

Ker je že ljudstvo take osebe označevalo navadno po njih poklicu, kam-li čudo, da so te oznake prešle tudi v matice in postale rodbinski priimki. Ti priimki so slovenski, kjer je med narodom bila za označevanje neke obrti v navadi slovenska beseda, ali pa so tuji, nemški, ako je ljudstvu rabil tuj, nemški izraz za neko obrt. Žal, da imamo prav na tem polju največ iz nemščine vzetih priimkov, ker so nemške gosposke, nemški graščaki uporabljali v govoru in urbarjih le nemške nazive za svoje podložne, ali tudi nepodložne obrtnike, rokodelce. Tako so tudi naše ljudstvo navadili nanje in tako je premnogo družin, ki še dandanes nosijo nemške priimke, dasi nikdar niso bile nemškega pokolenja. Tako imamo Wagnerje in Bognerje, Šloserje, Šmide, Špenglerje. Ur maherje... O tem bomo več spregovorili v poglavju „kako so nastali med nami nemški priimki“.

Zajemljiv je priimek Defhnikar (Braslovče 1638) Urb. 1404 beleži Milinshek, Milintchnik.

Darvar, Dervar, Juri Terbar (urb. koncem 15. stol. za Vitanje.

Kovač, Košoplet (Nova cerkev) Znidar, Pettenmacher, Koltermacher, Šoštar, Šloser, Šlosar, Ledrar, Krivec, Krovec, Zigler...

Urbarji so včasih beležili poklice po latinsko, tam kjer gre za cerkvena posestva, včasih v nemščini, neredko pa tudi pisali čudno zmes latinščine, slovenščine in nemščine. Krajevna imena so bila včasih v slov. mestniku.

Š e r a z n i d r u g i i z v o r i p r i i m k o m .

Mnogo je že v starih matičnih knjigah priimkov, ki so vzeti iz živalstva, ratlinstva in kakršnihkoli prirodnih pojavov.

Jerz, Jarz, Jarc — jarec.

Ježič,

Mozharadnik, Medved, Kunc, Volk, Zajc, Zajec, (Saiz in v vseh mogočih oblikah) Jazbec (Jazwiz), Lesjak, Brglez, Stiglic, Kos, Vravec, Vrabič, Vrana, Senica...

Urbar iz l. 1404 za Vitanje, Bizeljsko, Podčetrtek, Mokronog in Anderburg, kakor ima vobče še malo lastnih imen, pozna le Zajce in Medvede.

So priimki, katerim izvor je kakšna osebna lastnost ali posebnost: Vidic,¹⁾ Videc, Glušič, Nemeč.... ali kakšen naroden običaj: Stojan, Hojan, Grejan (vsi v Šentjurju ob j. ž.)

¹⁾ verjetnejše, da je Vidic iz Vid —

Morda iz slovenske pradavnine: Perun, Triglav, Volkodlak (vsi v braslovški župniji) Svarovšek (Vitanje). K temu poslednjemu priimku naj pripomnim, kar mi je povedal pokojni gospod župnik Jože Musi: pred leti mi je pisal neki profesor iz Gradca — po imenu bi sodil, da je bil Čeh — češ, ker imamo v župniji cerkev sv. Vida visoko v hribih, bi utegnilo to značiti, da so nekda naši slovenski pradedje tamkaj častili Sventovita. Naj torej pozvem, če ni morda na nasprotnem hribu kakšnih sledov o češčenju Svaroga, kakor je to bilo običajno za češčenje teh dveh bogstev. Zares zajemljivo, glej na hribu sv. Vidu nasproti imamo dva kmeta, ki se zoveta Spodnji in Gornji Svarovšek.

Naletimo pa v starejših maticah na priimke, ki so prave pravcate posebice, na pr. Strebirith (Vitanje) Sadenivogou (istotam), Pezigoss, Vrtorepec. Kar zadeva zadnji priimek, ki se najde v maticah v Zibiki, ne morem reči, katera oblika je prava izmed teh-le: Vrtorepec, Vodorepec, Vrdorepec, Otrepec, Otorepec, Vertorepec, Vetorepech. (Primeri: Jurko Obrepec, l. 1542) Pojshikruh (Gornji grad 1622: ex parentibus Primo Pojshikruh et Margaretha) Tudi to ime je delalo zapisnikarjem nemajhne preglavice, v vseh mogočih oblikah je najdemo, prav po gornjegrajski izreki je: Pojeshkroh.

Slično se je godilo priimku: Kervavernik, Karvovernik, Korvoveinek, Krva-vechnik, Krvavelnik, Krivovejnik; Kaj je pravo za pravo, ali Krivovernik, ali Krvavelnik ali Krivovejnik?

Trdogoj, Črnoga,¹⁾ Zlatanoga (Mozirje) Težkonog (Laško). Douganoch, Hudanoch (Gornji grad).

Priimki s končnico ak, a in ko nekda številnejši.

Pregledovaje stare matice opazimo, da so bili priimki na krepko končnico ak mnogo pogostnejši nego dandanes, ko so njih mnogi predjali končnico v ek. Mislim, da je ta razvoj na škodo našim priimkom zakrivila v prvi vrsti nesrečna jožefinska doba s svojim nemškovanjem in nemškutarenjem. Naglas je potegnila s konca na predzadnji zlog ali še bolj proti začetku, samo da je ime zvenelo bolj na nemško plat. Ko je izginil krepk naglas s poslednjega zloga, se je ak umaknil nekako nehote končnici ek.

Besoushak (Gornji grad 1616), Koushak (danes Kolšek), Petak, Novinshak, Głoiak, Savolshak, Savoloshak, Rebershak, Repenshak, Parholinshak, Belšak, Černelšak; Stedenshak (Laško 1619) Slapshak, Stopshak na Slapni Ravnj, Slapushak, Sodenshakh, Slomshak, Slamshak, Slonshak, Somrak, Shlibniak; Saviniakh (Braslovče 1636) Topolščak...²⁾

Tudi gornjegrajski urb. (1426) ima na pr. Klemenshak (danes reko Klemenšek)

Prav tako so bili pogostni v oni dobi priimki na a, danes pa so mnogi med njimi ta a odbrusili. Starejše matice imajo na pr.: Repina, Kajtina, Koreza, Bosina, Svetina, Vivoda, Zamuda, Ritajna, Možina, Krankora, Kožica, Strniša, Jeriša, Sodina, Rakuša... Danes imamo že v istih krajih: Repin, Kores, Vivod,

¹⁾ bržkone iz črnogaj, črnigaj.

²⁾ V urbarjih l. 1542 sem našel te le priimke na ak: Sredinšak, Črepinšak, Sentak, Videmšak, Koprivnišak, Krajnišak, Rudmanšak (Novi kloster), Pečnak, Koprivšak, Topolšak, Salpolšak, Pišak, Apišak, Radišak, Radinšak, Sedlešak, Cerenšak, Dravinšak, Lušinšak, Krpošak, Kutnak, Junperšak, Dušak... Vitanje, Založnak, Marinšak, Lipnak, Podjavšnak, Mlinišak, Škoflak, Strmšnak...

Jerič, Sodin... (Celje 1659: Sodina). Rakuš, Morda gre krivda mestniku, ki so ga tvorili v narečju per Korez' (Korezi), per Vivod', Sodin'...

Da so v starih urbarjih imena s končnico ko razmeroma med zelo številnimi, moramo pač pripisati okoliščini, da so ta imena nastala iz zmanjševalnih oblik krstnih imen, ako niso sploh že zgolj krstna (osebna imena). Urb. 1404: Vlcko, Volko, Jajko, Harko, Herko, Patko, Zorko, Bačko, Cvetko, Hermanko, Lipko, Murko, Ozeško, Sysko, Jurko, Matejko, Peterko... (urbar 1542 uporablja Zorko in Majcen za krstni imeni) Neki urbar iz istega l. ima Swentzkho. Urbar ptujske graščine iz l. 1520: Murko, Selko, Živko, Zelenko, Lacko, Lavko, Kinko, Krnko, Matko, Jenko, Veselko, Sinko, Malko, Oberanko, Čemejko, Črnijko, Obranko, Junko, Dunko, Danko, Zeko, Suko, Bružko, Stefanko.

O postanku nemških priimkov med nami.

Neki pojav moramo natančneje obravnavati, pojav, ki znači krivico ne le posameznim delcem našega naroda, ampak vsemu narodu, namreč nemške priimke, ki so se čisto po krivici oprijeli oseb slovenskega pokolenja.

Kako so tu pa tam nastali ti nemški priimki? Morda se ne bomo motili, ako proglasimo označbe obrti, rokodelstva... kot najnavadnejši vzrok postanku nemških vzdevkov. Že zgoraj smo omenili, da je za mnoge take poklice prevladoval med narodnom nemški izraz. Nemški graščaki in razne druge nemške gosposke pa tudi državni uradi so pačili našo govorico nazivajoč razne svoje rokočelce in uslužbence po nemško in so tako navadile naše ljudstvo uporabljati za neke poklice tudi nemška poznamenovanja. In ker razni rokodelci, kakor smo že omenili, v oni dobi še navadno niso imeli rodbinskega imena, so jih označevali po nazivu njihovega poklica. Tako so jih beležili v starih urbarjih, ki so tako večinoma v nemščini pisani pa tudi v nekaki zmesi dveh, treh jezikov; zlasti, kjer gre za urbarje cerkvenih ali samostanskih posestev. Zapisali so krstno ime in poklic, na pr. Achaz Mullner dient von einer Mull, Smid in Dorf dient von einer Hofstatt, Stephan faber, Janse Slusser, Jakob sutor, Jakob weber.... (1404).... Juri carnifex, Mertl pellifex... Pa naj so nazive raznim poklicem zapisavali v svojih urbarjih nemški ali latinski (samostani), v navadnem govoru so ti tuji ljudje, graščaki in njih oskrbniki in valpeti in pisarji — vsaka gosposka je imela svojega pisarja (scriba) — gotovo uporabljali tuj, največ nemški naziv za rokodelstva. In tak naziv je prešel tudi med narod, često v popačeni obliki in tako postal rodbinski priimek: Šošter, Žnider, Šloser, Zigler itd. Tako jih je često zapisal tudi matičar držeč se redno med ljudmi navadnega nazivanja za neko osebo ali rodbino.

Gotovo se je tu pa tam pripetilo, da se je že obstoječe rodbinsko ime umaknilo nazivu rokodelstva ali obrti, ker je bil ta med narodom živ, rodbinski priimek pa morda le malokomu ali nikomer znan. Poučen zgled sem našel v Marenbergu 1739: ko se zapisuje poroka, beleži ženina tako: Pancratius def. um Petri Hribernik in Remshnik parochia et Gertrudis fil. leg. Strohschneider im Closter.... Hribernik je bilo rodbinsko ime ženinu, poklic pa, da je bil slamo-rezec (Strohschneider) v tamkajšnjem samostanu. Matičar je pripisal poklic v nemškem nazivu, kakor je bil običajen v samostanu, kjer so bivale tedaj večidel nemške plemkinje. Ko župnik vpisuje krst prvega Hribernikovega otroka, je le-ta kot oče že zabeležen kratkoma kot Pancratius Strohschneider im Closter in ne Hribernik. Se še povrne Hribernik pri drugem krstu, pa še zopet Strohschneider, kaj mu je slednjič ostalo za priimek, ne vem.

Naš Pankrac je brez dvoma že imel svoj (slovenski) rodbinski priimek, pa se mu je še vsiljeval mesto njega naziv poklica v nemščini, mnogi drugi svojega družinskega vzdeвка sploh morda niso imeli, pa so tako brez borbe med imeni postali Glaser (Gloser), Tišler, Zimerman, Bogner, Pinter, Šafer, Ferber (Felber) Vouher, Vouhar (Walker), Pulfermacher, Mesner, celo po latinščini posneto: Sutner (sutor, čevljar), Pistor (pekar), Škribe, Škribej Škruba (scribapisar) Kjer so bili graščinski ribniki, najdemo često Teichtmeister kot priimek, tako v Blagovni pri Šentjurju ob. j. ž. Vitanju, slično tam tudi Baumgartner....

Tudi to se je zgodilo, da je matičar sam prevedel slov. ime v latinsko. Tak primer sem našel v Konjicah, vendar ni obveljal: ime botra Škof v Episcöpus, drugemu botru je bilo ime Hudič, pa ga je zapisal za Diabolus. Samo enkrat, in je gotovo, da je prvi boter ostal Škof in drugi pa Hudič. Gotoveje je obveljalo in se neredkokrat ustalilo ime prevedeno v nemščino, kar se je pač zgodilo na zahtevo stranke, ki se je sramovala priprostega slovenskega vzdeвка; tak primer bi bil v Vitanju: Podlesec v Holzer, matica piše ob priliki Holzer seu Podlesec. Torej se dotlej bili Podlesci. Sluga v Dienstman. Urbar za Vitanje (konec 15 stol.) beleži tako: Simon Khnejs. Poznejši čas pozna v Vitanju samo Herzog-e. Tukaj najdemo v maticah tudi priimke: Kanonik, Paigott (v različnih oblikah: Beigott, Paj got); prvo ime je dobil oni, ki je bival na Kakonikhuebe, a drugo? Spomnimo se, da je bila tukaj tudi Herrgottshuebe. Je Pajgot morda spakedrano iz Herrgott, ali pa hoče reči, da je bival bei Gott, pri Bogu, na božji hubi.

Nouner Nounach — Novinar v Novinah. Kaseznik si je predjala rodbina v Kasernegg, (nekdaj v Sentilju pri Velenju), Rešetar in Sitar v Siebmacher....

Često nahajamo primere, da v starih nemški pisanih graščinskih urbarjih v nemščino predjana imena kraja, okolice... preidejo na hiše, stanovalce, rodbine in odtam pa v matice. Na pr. Andorfer, Niederdorfer, (Niedorfer) v Vojniku in drugod. Andorfer, ki je bival ob vasi, Anrainer (ki je bival ob meji grajskega posestva, Velenje). Imamo v maticah obilico priimkov posnetih po nemških nazivih gradov, v katerih bližini in senci so prebivale dotične slov. kmečke družine: Lindeker, Landekar, Lanšperger, Loshperger, Strasneker, Lichteneker, Strassperger, Tribneker* To ali ono ime bo danes še samo domači vzdevek hiši, kjer so se priselili že drugi gospodarji. Nekaj posebnega je priimek Kosenburger, Kosenperger. Na videz bi spadal k tej tropi. Našli smo ga v Novi cerkvi, Vitanju, Mozirju. Ni tu ni tam, nikjer ni bilo gradu ne kraja Kosenburg z imenom. Zdi se, da je samo ljudska šegavost nadela gospodarju ali bregu ime sestavljeno iz koza in burg ali perg.

V. Priimki na videz tuji (nemški).

Niso redki primeri, da je samo nemški pravopis ali prevrat črk, glasov.. pristen slovenski priimek predjal v nemškega (z drugim značenjem) ali vsaj v takšnega, ki je nemški zvenel.

Taki primeri so: Zangger. Skozi skoraj dva stoletja pišejo matice v Laškem stalno in brez izjeme Zanker za Cankar, Z radi latinščine, da se ime izgovarja Canker in ne Kanker. mnogo pozneje v 19 stol. se naide mestoma Zanger. Te pisave se je oprijela družina, ker glasi na nemško Zange, Na pr. 29. I. 1681 Laško: Primus Zankar, judex.

Gertscher je naš slov. Grčar.

Krađl. Odkod? Matica v Mozirju 1660 beleži Krogul is Vipava. Torej Krogulj.

Wenig je spakedrano iz Wenek, Benek (Benedikt). Razlaga ni samovoljna, ampak utemeljena v matičnih vpisih ki za isto osebo pišejo vse gornje oblike.

Deutschman so si naredili nosilci tega priimka sami iz slov. Dečman. Rodbina je iz Vitanja. Tu poznajo stare matice samo: Dezmon, Detshmon in Deitshmon, primerno, kakor tukaj narod izgovarja e, na pr. ne morem dejlati, dajlati. Matičar je včasih zapisal ime po posluhu: Dejčman. Nemški usmerjena rodbina je naredila za svoj okus: Deutschmann. Matice ne poznajo te oblike

Loibnegger je naš Ljubnikar. Mnogo krajev z „ljub“.

Goutshach (Vitanje). O tej spakedranki in kako je nastala smo že zgoraj govorili. Dokaz je jasen, iz matic vzet. V Golicah, Golcah, Goucah, Goučah.

*) Strassperg ni postal iz Strasse, nego iz straža, hrib, na katerem je bila straža, Tribnek, Triebnegg, Trebnek iz slov. trebiti.

Perkonig (Vitanje, Velikovec), Perkounig, Perkaonikh in slično. Ali je iz Brkovnik? Ali morda različna izgovorjava za priimek, ki ga ima vitanjski urbar koncem 15. stol.; Perkamikh. Izreka po posluhu in narečju. Okolica pri Vitanju: Kamen. Kamenik.

Leisser je naš Lesar. Vitanje. Družina si je prikrojila svoj naglas. Nekaj sličnega imamo v Šoštanju za zgled, kako se da ljudem vsiliti sčasoma tuj naglas in tuja izreka priimka, ako priimkarji tako hočejo. Tukaj so matice vedno pisale Orou, Orev, (to je naš Orel), ker je ljudstvo tako pravilno izgovarjalo ime Orel, Družina si je prikrojila Oréll, pri Oréllu in danes vsi tako govoré.

Verboten. Tudi Berboten, Barboten torej ni nemško za naš prepovedan. Odkod? Ali ni morda Perpoten, pripoten pri potu? (Vitanje, Šoštanj)

Kreuz, tudi Creiz (Marenberg) je prvotno naž Krajec, Krajc.

Strasser, Strassar, Stroschar, Straschar, (Braslovče)-Stražar.

Pressinger, Presniger, Presniker (Konjice) je tu nastalo s pomočjo različne izreke iz Breznikar.

Kluger, Klugar (Braslovče) iz Kljugar.

Starkl — Štrkelj

Leben. Laško 1650 piše matica Leban.

Vilandt, Wiland, prvotno pišejo matice v Braslovčah Beland, Belan.

Golf, Galf iz Gallof — Gallob — Golob. Dokazujejo ta postanek matice v več krajih.

Rizmaul. 1634 je piše matica v Braslovčah Richmoulié. Da bi bilo iz francoščine?

Bauch — Pauh izgovorjeno v narečju za Pouh — Polh.

Sarg, Zark, v narečju za Zorko (Šaleška dolina).

Lakner, pravilno bi bilo Lokar, prim. urbar vit. an der Lakken na — loki.

Guttinger (Gornji grad: Shemon Guttinger). Sicer pišejo matice tamkaj ime Gutniker, Gutnikar, tudi Gutnik. Je naš Goltnikar in Goltnik.

Hummer, Kumer, Homer, ponekod bo iz Komar, po drugod morda iz Hum.

Wurzer, Burzer, Brdcar.

Schellak iz Vshelah (Gornji grad).

Kuss je prvotno bil zapisan Koss, Kos. Prevedeno nekje v Amsel.

Taussig Toussig. Kdo bi mislil, da je nastalo iz Tolstnik? In vendar je tu dokaz v braslovških maticah za to prelevitev Tolstnika v Tousnik, Toussig. Povod je dala zanikrna izreka.

Ragl, sicer Rogl — Rogulj (Laško, Gornji grad).

Wogg. Wok in slično je nastalo iz Volk, Vouk, Vok...

Wakonig (Vitanje) zanikrna oblika za Bukovnik, Bakounik, po ljudski izreki.

Kauz, Tkauz, (Vitanje), HTkauz, Tkalec.

Fogoushek, Vogoushek. Fogelshek, Ogoushek, Vogelšek.

Prewald, Prebal, Prebol, Preval, na prevalu.

Voller iz Volar (Konjice). Tako je slov. volar — Volar postal nemški Voller.

Fröhlich, iz Brelih in to je nastalo iz mestnika V vrelih, vmaticah: Vreilih, Vrellih, V' vrelih in slično. (Laško, Šoštanj za Topolčšico); matičarji so sčasoma mestniku dali vlogo rodbinskega imena v imenovalniku. Razen tega je B često nadomestil, kakor običajno, V, torej Brelih, in zopet Frelih, celo to je utegnili kdo misliti, da je nemški Fröhlich, ko se je bil pravi pomen izgubil.

Postanek imena Brelih in inačič iz mestnika V vrelih jasno dokazuje razvoj priimka v matičnik knjigah. Najde se tam, kjer so topla vrela. Andreas Vreilijh, Laško 1650.

Slično zgodovino ima priimek Šelih, Šilih. Je mestnik v selih. (V mnogih krajih. Tudi ta razvoj je iz matic razviden: Vselih, Vshelih, Shelih itd.

Milner per methatesin iz Mliner.

Schilling slično iz Zhilnik, Žilnik... (Vitanje).

Vsakemu je sicer znano, da so v tisti dobi, ko je še vladala nam danes neumljiva sloboda gledé priimkov, mnogi učeni ali nmetniki latinili, grčili ali pri nas tudi nemčili svoja imena. V Gornjem gradu duhovnik, tamkajšnji domačin Kozlakar si je nadel: Caprarius, tudi Capricius. (1610). Drugi je priimek Gnada pre naredil v Gnadovič, pozneje v Milost, slednjič v de Gratia. Taka polatinjena imena so pri nas zelo redka v primeri z obilico še danes obstoječih v Nemčiji, ali vsaj takih, ki se končujejo z latinsko končnico us, ius. Pri nas se tudi skoraj nobeno ni udomačilo. Če je neki za svojo osebo prevedel Volar-ja v Pecudarius (Konjice), je vendar še dalje ostal Volar. Cantor polatinjeni Pevec.

So tudi priimki, ki so se pokvarili z leti in stoletji do nespoznanja ponajveč ob ljudski izgovorjavi, bodisi da so domačega ali tujega izvora. Kdo bi na pr. mogel misliti, da je Oknet nastal iz Hofknecht? (Gornji grad).

Kako so pisali priimke osebam ženskega spola.

Že zgoraj smo omenili, da so stare matične knjige pisane v latinščini in to do jožefinske dobe, ko je dunajska vlada predpisala obrazce v nemščini. Dokler so jih pisali v latinščini, so uporabljali, pri osebah ženskega spola izključno le žensko obliko priimka v zvezi s krstnim imenom, včasih res da nemško obliko s končnico na in, ali v pretežni večini slovensko na a. To pravilo ne pozna nobene izjeme v starih maticah.

Morda bo jezikoslovca zajemal ta ali oni primer, kako so tvorili gotovo pod vplivom ljudske govorice žensko obliko. Zato izpišemo tukaj nekaj vzgledov. Vsi priimki so pisani v maticah vedno s predstoječim krstnim imenom, ki je bomo tukaj izpustili. Z eno ali drugo izjemo.

Strelariza, Majda Vodelshiza (1616), Podiavershiza Kunozinza (Konačnica), Korenza, Spela Plauřiza, Helena Pougartniza, Vouřhiza, Petriza (Petré), Det-smanza, Fiaushiza (Fiaush) Kobaliza (Kobalé), Skokauka, Kotnza, Kotniza, Kotniza, Gorizhanka, Poleniza (Polenek) Mlininshiza (Mlininshek) Turnshiza, Pogoreut-shina, (Pogoreuz), Mikeikoiza (Mikek) Pishkoiza (Pishek) Skakliza, Novakoviza, Temnikouiza (Temnik) Lepkouiza (Lepko) Odrinza (Odrinek) Motshiuza (Močilnik) Borouniza, Bukounza, Barbara Supania, Megliza (Meglizh) Juhartska (Juhart) Derakoiza (Dernko) Rakounza (Rakovnik) Elisabeta Koroshiza pod stenico, Tashitshka, Pauorshniza, Slarinshiza, Verhounza, Strojia (Stros) Perkounza, Repasiza (Repa) Pristounza. Agnes Kossia (Kos) Lisiza (Lisjak) Nauershiza, Possegoiza (Poseg) Motshounza, Kontshia (Konc) Jutshia (Jurko) Staneziza (Stané) Smagoiza (Smagoj) Obadiza (Obad) Goutshia (Goutshah) Volautshia

(Volushek,) Oshliza (Oshlak) Vorlshiza, Spegliža (Spegu) Raunza (Raunik) Shentiza (Shentak) Mulejka, Petkoiza (Petek) Klinzhouka, Mastniza (Mastnak) Vriskouka, Bes'akouka, Vraunouka, Slugouka (Sluga) Zrepinshiza, Hrakliža, Maria Zhoparza, Dolinshza, Laško (žensko dete treh tednov) Sagodela, Sternadiza, Ursula Vtizhniza, Konjice 1606: Barba Zhebulezhka, Ana Sherjaviza, Vivodiza, Marinka Mlinariza, Bresniza, Sophia Polhina, Medvedka (Medved) Germela (germek) Lipovka (Lipovec) Novačica, Novakovka (Novak) Majcenela, Majceniz, Majcenovka (Majcen) Arjavka (Arjavc) Verboshza (verboshek).

Dasi so stare matice pisane v latinščini, so vendar matičarji zapisali ne samo krajevna imena v slovenščini, temveč tu pa tam tudi kakšne druge podatke. Ne povsod, v nekaterih župnijah. Drobtinice so to, kar smo zasledili, pa jih bo morde vsekako dobro zbrati.

Konjice 1606 in dalje: ranziga Gregorja gospodinja u Tepainach, Ursula gospodova gospodinja, Jacoboua uxor v Marinski vassi, Spetta Lukezhoua zhenā, Jerneioua gospodina, Jerneiaua sestra, Laurentius Kauzhizhiou set, 1631: Wesgetou sin, Marina sestrižna Tomazova v Wukotah Radinka Anselova vsotah shenacuna Blaseta Besenshenkova shena, Verbnikou seth, Kopriunikou hlapiz, Purnhiakou sin, 1680: Marco Jurio sin u Kovachovem, Arne Dobrotinshekou sin et Nesa Stephani na Eparzhizhe filia, Stebernakova pastorka, Marinka Bostianova sestra u Koroshke vessi, Videtou nadtirenshekom, Marina Hrovata Urbanaŭchzi (hči), Georgii Jurka Filius Vshelli.

Stari trg pri Slovenjem Gradcu 1607: die 13. febr. Ahazh rasbernik uŭame Neŭo Roizauo hzer, Kolariou brat, Radmanou sin Juri gorni Kotnik.

Gornji grad 1613: Juri Rogaznik et Jera Gerzeukoua hzi, Beusaua filia, Postoslemsekou filius et Nesa Sermakoua, Nesa Danizoua filia, Anshe Tank et Eua Fidrankoua sestrižna. Kossaua hzi, Thomas Zherneushekou brat et Rozija Fosheshnikoua hzi, 1616: Jerneou sin v Selih et Neso Krepsovo hzer, Gregorius Vertaznekou sestrižh, Anton na konzi et Marina Sobriaua hchi, Marina Matiashaua shena, H'Kalez Margaretha Slatinizhina sestra, Toni sestrz, Budenou Jure, Blate grihtni hlapcz, Juri Sauoloushekou hlapcz, Gregorius V Zreshenzach s tuhinske fare, 1622: Nesa. Jurjeva shena u Selach, Poishekrouou sin, Marushina hzi u deuzhcz Stephanus V Jacopaui hijŭhi, Trepelnou sestrižh,

Laško 1620: Polonka snecha Vriaushoua, Juri Semenou Vnokh, Primosheu sin na Tomaŭhinouem stanu...

Vitanje: Mathias maliga Krejana vinitor, Perkounik sestrižhina Marina Michaelis Verko Rejenka, Sueskounik Rejenka, Matias istius Germ sestritsh, Joannes Ledinek sestritsh cum sua sponsa Spaverchina sestrižhina,

Vuzeniza 1646: Borounikou brat, Bosizhou offer...

Slov. Bistrica 1645: Nova gospodina na Leskouzi, Paulou shin v noui vassi.

Braslovče: (1634) Dai Bug srezho inu eniga mladiga sijnu, pripis k poroki, v poročni knjigi.

Šošanj: Val. na pustni gori famuli v Storotershki phari et Agnetis v Volunski kozhi.

VI. Nujni zaključki iz raznoličnosti pravopisa.

O pravopisu v starih latinski pisanih maticah smo povedali nekaj že zgoraj; gre se namreč za lastna imena oseb in krajev, kar je

slovenskih. Objasnili smo namreč, kakšne in katere znake (črke) so uporabljali za slovenske glasove.

Na splošno lahko še rečemo, kolikor starejše so matice, toliko pravilneje so pisani slovenski priimki. Če pomislimo, da so v tisti dobi matiçarji zapisovali te priimke po posluhu in izreki med ljudstvom navadni, nas mora včasih presenetiti tega ali onega priimka pravopis, ki odgovarja popolnoma današnjemu književnemu, na pr. Konjice 1606: Kadilnik, Kobilnik, Potepuh, Polh, Volk, Medved..... Nova cerkev 1658: Kresnik, Dobnik, Divjak, Slivnik, Pintar, Volk, Vide Novak,Gornji grad 1618: Mostnik, Sedelnik, Serneč, Vodelshek. Mozirje 1650: Napotnik, Kotnik, Kolovratnik, Gornik, Rupnik..... Ljubno 1651: Prodnik, Grobelnik, Grudnik, Jamnik, Potnik... So druga imena zopet pisana, kakor je bilo potrebno radi pravilne izgovorjave med latinščino: Jurkounik, Sirez, Pleunik, Pozivalnik, Mlazhnik, Sernoversnik, Podoistershek, Urbaniz, Colovratnik, Peuez, Bergles, Poualej, Selesnik, Gosdnikar, Sdolez, Josht,..... Salesnik, Oreshnik, Shushnik...

Taka pisava naših domačih priimkov je prava uteha proti spakam, ki se že pojavljajo tudi v tem času naših najstarejših matic tem bolj pa, čim bližje prihajamo jožefinski dobi. Zapisovaje naša lastna osebna in krajevna imena kopičijo matiçarji brezpotrebne črke včasih do brezmiselnosti, naravnoč proti pravilom, kakor bi mi današnji dan rekli, na pr. Raagg za Rak. Kakor da je bila nekaka duševna potreba tako brezmiselno kopičenje črk. In po nobenih pravilih. Isto opažamo tudi za nemščino marsikje v tedanji dobi. Za vzgled, kako so tudi nemščino tistikrat pri nas pisali, naj služi nekaj besed iz urbarja in inventarja Nove cerkve: zum Pfahrhof gehörige Gebey, Ligenthe grundstükh, Vüch-stahl, ein Khuchl-oder wurrgärttl, ein Paumgärttl, ein Ackher Khanischa genannth, ein Kleiner Wüssen....

Ne smemo se torej čuditi, če pišoč naše priimke niso poznali nobenih pravil glede pravopisa, nobene doslednosti. Sploh je bila to doba, ko je sicer latinski pravopis bil ustaljen, nasprotno pa je živim jezikom v tem pogledu vladala mesto pravopisa samovolja. Skrajna samovolja. Ni bilo iz zle volje, niti iz slabega namena, recimo ponemčevanja, če so matiçarji v tedanji, že predjožefinski dobi pisali naša lastna imena tako, da po naših sedanjih pojmih ni bilo ničemur podobno. Bili so pač otroci svojega časa, ki ni poznal v tej stvari doslednosti. Saj se nemškimi priimki ni godilo za betvico bolje. Najrazličnejšo obliko so dali istemu vzdevku. Tudi svojemu lastnemu. Matiçarji svojega lastnega priimka niso zapisali dvakrat na isti način,

niti na isti strani, pa naj si je bil slovenski ali nemški ali laški. Prav tako druge, seveda. Pri istem vpisu je često za isti priimek pravopis različen, ker ni bilo pravil zato.

Nadalje ne smemo pozabiti, da so med duhovniki biti tedaj tudi ljudje tujega (laškega, nemškega) pokolenja. Velike ugledne (pra-)župnije, kakor Stari trg, Smartno pri Slov. Gradcu, Vuzenica, Konjice, Laško itd. so mikale celo duhovnike iz tujega plemstva. Tako je bil župnik v Šentjurju skoz trideset let neki Tosta de Grial, njegov kaplan baron Neydenberg in tako drugod. Tudi duhovni pomočniki so bili tu pa tam tujci, če smemo soditi po njihovih imenih. Pa domačini, ali so uživali kdaj pouk v materinščini? Tudi njim prešedšim v kraje z drugo izreko, drugim narečjem je delalo težave zapisovanje priimkov, saj se je vršilo vedno le po posluhu, po krajevni izreki, ki je seveda potvarjala, zavijala, nečisto podajala zlasti samoglasnike, ali jih celo izmetavala, tudi cele zloge ali jih vsaj krčila. Tako razumemo, zakaj vlada v pisavi istega priimka tolikšna raznolikost in nedoslednost, da lahko najdemo vsakemu veliko število inačic. Mnogo je k temu pripomoglo tudi običajno zamenjavanje nekkih glasov, ki se stalno zamenjavajo v nekaterih jezikih, to so pred vsem. b, p, v, w, potem d, t, in g, k, h. Tako je iz Obad lahko postal Owath in slično, iz Borovnik, Borounig, Warounig, Waronig, iz Bukovnik Wakonig in slično, ker se je k vsemu pridružila še nejasna izreka samoglasnikov.

Vsa sreča je, smo že rekli, da so imeli matične knjige v rokah narodno zavedni duhovniki v tistem času, ko so se ustaljali priimki ter v smislu avstrijskih zakonov sprejeli strogo nespremenljivo obliko. Za prejšnje čase pa moramo reči, Bogu hvala, da sta narod naš in narodna govorica tako skrbno čula nad našimi priimki in nad njih izgovorjavo in jo urejevala tudi tedaj in tam, kjer so jih tujci pačili radi nerazumevanja ali tudi zle volje. Tisti ohranjevalni in zavirajoči sili ki je v ljudstvu, zlasti kmečkem, ki hoče, da ostani pri starem, ki jo mnogi zmerjajo starokopitnost, ki ji še nismo našli v našem jeziku naziva, kakor ga v poštenju zasluži, nji dolgujemo mnogo več dobrega, nego nam je škode povzročila. Morda ji prav Slovenci dolgujemo toliko, kot noben drug narod. S tujo besedo ji pravimo konservativnost. Kako bi ji rekli po naše?

Iz vsega, kar smo pravkar dokazali, da se namreč isti priimek tako različno piše v starih matičnih knjigah, sledi jasno in vsem umljivo, da je docela svojevoljno, ako se neki človek vpira, prav na neko določeno obliko, to se pravi na neki določen pravopis svojega

priimka, ko bi z isto pravico, to je z nobeno, lahko hotel drugega izmed vseh onih, ki ne odgovarjajo današnjemu pravopisu. In to delajo ljudje med nami, ki nočejo več biti Slovenci, dasi so slovenskega pokolenja. Izberejo, oziroma izbrali so si izmed vseh inacic pravopis, ki se najbolj oddaljuje od pravilno slovenskega, samo da ni slovenski, samo da njihovemu sicer slovenskemu priimku nadé pustno krinko nemštva, vsaj tujstva. Prav nobene pravne osnove nimajo in ne morejo imeti ti ljudje, ako zahtevajo, da se mora njih ime pisati prav tako ali tako, samo ne pravilno slovenski. Po krivici se sklicujejo na matice, ker je morda v nekem primeru matična knjiga tako zabeležila njih ime. Prav tako bi se lahko sklicevali na katerikoli drug primer izmed nešteti v isti matici, ko je isto ime zopet drugače pisano.* Ampak edino pravilno, pravično in edino zakonito je spričo tega dejstva, da se naj ime piše po sedaj veljavnem pravopisu, ker ni nobenega razloga, zakaj bi se moralo seči nazaj prav v neko dobo, vzeti iz nje prav neko nepravilno pisavo izmed sto drugih nepravilnih. S kakšno pravico bi zagrabili izmed vseh napravnih prav to in nobeno drugo obliko? Ako že, potem bi bilo še vsaj po neki pameti, da sežemo nazaj v najstarejšo dobo in prav tedaj bomo našli najčistejše pisane priimke.

Pravilo, ki edino odgovarja zdravi pameti in pravilnemu razmišljanju in sklepanju mora in more biti le tako-le: ob tej nekdanji nedoslednosti, ko ni bilo ustaljenega pravopisa v sodobnem smislu, je edino pravično, da se da vsem slovenskim priimkom in vsem onim, ki niso očitno tuji po pomenu in slovu, sedanjemu pravopisu odgovarjajoča oblika. Prav tako vsem onim, ki so že davno udomačeni, dasi so tujega, često celo neznanega izvora.

Med tem ko se je to že zgodilo za „navadne“ sloje ljudstva, so še vedno nekatere meščanske plasti slovenskega pokolenja, pa nemškega mišljenja, ki se izmed one množice inacic trdovratno držé tiste oblike, ki najbolj pači in pretvarja slovenskemu priimku slovensko lice, in torej njihovemu protinarodnemu duhu najboljše odgovarja. Ker so si ti sloji izvojevali svojčas s pomočjo bivše avstrijske politične oblasti ta način pisanja svojega rodbinskega imena, imamo to-le čudno nedoslednost, da priprostemu delavcu in kmetu in zavednemu Slovencu pišemo ime: Potočnik, Bezenšek, Detiček, Podlesnik, Lešnik, Rakuš, Cankar, Lesjak, Bezjak.... nemški mislečemu gospodu meščanu, seveda slovenskega pokolenja pa: Pottotschnigg, Wesenschegg,

* za vzgled (in še ta nepopoln): Krisan, Crisan, Krishan, Crishan, Krischan, Krishe, Crihsan, Creishan....

Dettitschegg, Potliessnigg, Löschnigg, Rakusch, Zangger, Liessjack, Wisiack i t. d.

Naj vendar oblast nastopi brez ozira na levo in desno, na gospoda ali kmeta, ker je skrajni čas, da izginejo take grde spake in potvare naših lepih slovenskih priimkov iz matic in javnih listin, kakor tudi z javnih desk in nadpisov tvrdk, kakor se še sedaj pojavljajo po naših mestih in trgih. Zares, ko bi naše ljudstvo bilo toliko zavedno, da bi se ogibalo na pr. takih trgovcev, ki še danes s popačenim imenom razodevajo svoje protinarodno mišljenje, bi pritiska oblasti ne bilo treba. Taki ljudje, prizadeti v svojem premoženju, bi sami svojemu priimku dali pravilno slovensko obliko. Ali žal, da pogrešamo potrebno zavednost. Torej mora zakon storiti svoje. Ako zakon velja in se uporablja za kmečke in delavske družine Potočnike in Detičke, Bezenške in Podlesnike itd., zakaj ne velja in se ne uporablja tudi za razne gospode trgovce in obrtnike in doktorje? Zakaj se baš tej gospodi dovoljuje v maticah in vpisih javnih tvrdk izjeme, ki niso po nobenem zakonu dovoljene, temveč zakonu naravnost nasprotujejo? Kakor smo dovolj dokazali, nima takšen svojevoljno izbran način pisanja priimka, izbran v dobi, ki ni poznala pobenega ustaljenega pravopisa za slovenščino, pa tudi nobenega zakona o pisanju priimkov, pravimo, nima takšen način pisanja nobene pravne niti jezikoslovne osnove, ampak mu je edini razlog, da godi nemškemu mišljenju narodnega odpadnika, ki sovraži slovenski priimek, pa mu hoče s spakovanjem vzeti slovensko lice.

Ako Nemci (zlasti v Avstriji), ako Italjani brezobzirno pačijo in spreminjajo, pretvarjajo in celo prevajajo naše očitno slovenske priimke, imamo mi pravico in dolžnost, da v naši lastni narodni državi damo slovenskim našim imenom pravilno slovensko obliko, kakor jim po vsej pravici gre, ter da se upremo vsakemu pačenju, naj prihaja od kogar koli. Mislimo, da je že čas, da izginejo iz naše javnosti in naših ulic nadpisi kakor Pottotschnigg, Dettitschegg, Wessenschegg, Potliessnigg, Löschnigg in nešteto sličnih, ki žalijo brezobzirno naše oči že dvajset let obstoja naše narodne države. Naj se tudi priimkom te gospode da oblika, kakor edino gre slovenskim priimkom. Naj se da pravilna slovenska oblika tudi onim priimkom, katerim je bila tekom časa tako pokvarjena, da se zde tuji ali ničemur podobni, dasi so pristno slovenski, na pr. Taussig nastalo iz Tolstnik, Counig iz Tisovnik, Kauz iz Tkalec, Schling iz Žilnik, Šelih iz Vselih, Fröhlich iz Vvreljih, Deutschmann iz Dečman, Sarg iz Zorko, Galf iz Golob in sto drugih.

Onim družinam pa, ki so po krivici nekdanjih vekov dobile nemško ime, recimo radi naziva svoje obrti rabljenega v nemščini, naj zakon čisto poenostavi in brezplačno stori spremembo imena iz tujega v domače, ako to želé.

VII. Nekaj seznamov naših meščanov in tržanov v 17. veku.

Vedno in vedno se pojavljajo glasovi zlasti med inozemeljskimi Nemci, pa tudi med njih somišljeniki v naši državi, glasovi, ki trdovratno ponavljajo in zatrjujejo, da so imeli naši trgi in vsa mesta v Sloveniji nekdanj nemško prebivalstvo, da so torej nemška posestna last.

Ne bo torej brez pomena in koristi, ako tem glasovom nasproti postavimo najgotovejši in najjasnejši dokaz za nekdanji slovenski značaj in živelj v teh krajih, namreč, da nevedemo imena prebivalcev recimo pred okroglo 200 leti, kolikor smo jih mogli izpisati iz matič v tej dobi, začetkom in v sredini 17. stoletja. Izpisali smo v to svrha samo imena onih, o katerih se da z gotovostjo dokazati, da so bivali v trgu, oz. v mestu. In to se neizpodbitno da dokazati tam, kjer so matice vestno navajale kraj in bivališče, kakor je to na pr. bilo v Laškem od najstarejše dobe v navadi, ali pa, kjer matice pridodajajo imenu oznako in oppido (oppidum je rabilo tudi za trg) ali oppidanus, ali kjer zapisujejo dotično osebo z dom. (dominus ali dominagospod, gospa) kar se je dogajalo samo pri tržanih in meščanih. Ni bilo povsod v navadi navajati vselej kraj v matičnih vpisih (starejših), ali beležiti tržane in meščane z dom., vsaj ne dosledno, poudarjamo ne vselej in ne dosledno, ker v neki meri se je izvrševalo povsod. Zato bo za take trge in mesta spisek prebivalcev pičlejši, vendar tudi zadosten, da moremo presoditi, kakšnega pokolenja je bilo prebivalstvo v pretežni večini v dotičnem času. Slovenski priimki v oni dobi so gotovo dokaz slovenskega pokolenja, med tem ko nemška rodbinska imena v naših krajih še nikakor ne morejo sama po sebi dopričati nemškega izvora nosilcev. Premnogi nemški vzdevki in nato postali priimki so bili našim slovenskim tudi kmeckim družinam po krivici ali slučajno nadeti, kakor smo zgoraj dokazali, zlasti velja to o imenih iz poklica, iz kraja, kakor so Tišler, Cimerman, Žnidar, ali Landekar, Lihtenekar in slična. Pa recimo tudi, da je nositelj nemškega priimka res bil pred stoletji nemški priseljenec, je vendar davno prevladala po zakonskih zvezah med našim narodom slovenska kri v potomstvu. Od vsega nemštva je ostalo nemara še samo ime.

V Laškem navajajo matice pri vsakem vpisu tudi kraj in bivališče. V trgu, danes mestu, sem v 17. veku našel te le prebivalce, oziroma družine: Razpok, Bučar, Dolinšek, Bolha, Terč, Burja Bukovšek, Zoran, Topličar, Šotar, Kupec,

Žitnikar, Jug, Zamuda, Volar, Kaša, Orlet, Jankovič, Strižec, Kukec, Drčar, Perc, Kočar, Repina, Jevšovar, Rak, Donejšak, Ojstršek, Luter, Renzenperk (graščak) Hočevar, Jakolič, Medvednik, Vrečko, Dobič, Maček, Usar, Pergar, Kačič, Kerpovšek, Godec, Kopič, Trombšek, Paužin, Ožek, Cigler, Golej, Šetoje Cankar, (1684 pisano Zankar) Bernišak, Germek (praefectus Domini) Dorner, Rezar, Sajovic Paglovič, Stipl, Kozman, Zilej, Tišlar, Jesih, Podrepšak, Škorja, Gornik, Bermaskon, Sprajcar, Klinc, Rožman, Shichtenberg, Ulmon, Drev, Zičič, Ahtič, Kos, Jurešič, Molek, Hribar, Golovec, Kostré, Hodnik, Krznar, Lužar, Brečko, Zabovnik, Humšek, Pavlič, Prayn, Zlogar, Marinšek, Pintar, Edelman, Zgajnar, Fendre, Jurač, Videc, Drolc, Kozlevec, Otl, Neapolitan, Jenčič, Arhar, Markovič (judex) Ritaj, Ladin, Formatti, Dreifoldt, Platnjak, Glavnik, Maričič, Breznik, Repnik, Jeriša, Terbovič, Teršek, Weiss, Vran, Žohar, Černi, Tajno, Bicek, Bradec, Brežnič, Tiemberk, Slamšak, Malovšek, Vodepec, Pernat, Gorišek, Dunec, Jaš, Šobec, Sober, Janeš, Povše, Krampej, Kolar, Altendorfer, Bap, Turk, Kranič, Škrobat, Solak, Mlinar, Pucelj, Avderšnik, Zdolec, Pišič, Majer, Majcen, Sedlar, Lenart, Narodej, Bezunšak, Streichenperger, Muhovšak, Poddeberšek, Zupanič, Cerovšek, Logar, Stegenšek, Krašek. Čopar, Mol, Stobec, Sločar, Dežela (scriba oppidanus) Sofran, Drobne, Blatnik, Jaklič, Sušak, Vodopivec, Kokalj, Bošnjak, Leskovšek, Savinek, de Morinis, Gačnik, Stokan, Zupan, Katar, Kolak, Repnik, Rak, Blagotinšek, Medač, Trišič, Raicher, Šubiga, Kašica, Rebar, Urek, Pokorn, Kosinc, Bradač, Vrankar, Sedemšak, Požrl, Omesar, Calfer, Brišek, Mikalič, Brišnik, Hudiduh, Poljak, Jančič, Podomenšek, Ovšak, Modrič, Waihold, Sedmak, Volčar, Bogilč, Vranič, Jergl, Folokar, Prodničar, Kanjšak, Lukanšek, Homžar, Henberger, Šviga, Užega, Bubič, Shlager, Zagorišek, Zagorc, Hlebovec, Zagode, Volčnik, Juvan, Gorjup (praefectus in Dominio) Maligaj, Jakopič, Hueber, Savko, Bobič, Levšek, Šublak, Malšek, Turner (praefectus arcae superioris) Kolar, Otelin, Kukovič, Cvenkl, Grčar, Borec, Orožem (Orožen).

Navedena imena dovolj dokazujejo, da je tukaj bival slovenski rod. Izjeme so neznatne.

V Slovenski Bistrici matične knjige ne navajajo tako redno zgoraj omenjenih podatkov o meščanstvu. Izpisal sem samo one prebivalce mesta, okoli l. 1650, pri katerih se je to dalo iz podatkov ugotoviti.

Lepej, Gašperič, Strnad, Kos, Loj, Leban, Oroš, Muhič, Krznar, Pachman, Blažič, Marčič, Polet (judex) Krajnar (civis consularis) Kremar, Brodnik, Auer, Pinter, Topolšak, Gorjup, Marčinko, Grčar, Menhard, Zerjav, Delakar, Stamer, Pečakar, Sovič, Megla, Bister, Drvar, Moralt, Dvornik, Trunk, Kresnik, Globač, Glavnik, Porenta, Dolar, Kovačič, Rotanhofer, Ledel, Artofar, Prentner (praefectus arcis) Pečnik, Graf, Jesih, Orlič, Med, Srebnikar, Sršen, Orel, Marčinko (judex) Noiman, Odrinec, Trnek, Pernar, Plahuta, Teras, Cek, Matežič, Tihač, Juranko, Kralj, Hojman, Sovič, Diterih, Rafolt, Kampel, Krašovic, Križnar, Dolnik, Mrakovič (praefectus arcis) Vran, Dular (zlatar) Golavs, De Joanni, Polavic, Krničar, Skrbinek, Rabelj, Arej

Lemberg, trg, blizu Šmarja pri Jelšah je danes neznaten, nekdanje je bil po številu prebivalcev večji, tako pravijo. Okrog l. 1700 sem našel v matičnih knjigah (župnija Sladka gora) te-le tržane: Zorko, Majcen, Kampuš, Bratuša, Rožencvet, Hrakelj, Komisar, Volk, Ror, Kurnik, Ipavec, Seme, Lipovec, Vajd, Anderluh, Vreže, Inkrač, Zorin (judex) Požrl, Volk, Lah, Jesih, Vrbovšek.

Vitanje (ali kakor ljudstvo govori: Vitana) je med najstarejšimi trgi. Prav za prav je tu trg in vas Vitanje, vas je neposredno nadaljevanje trga. Ali sem

pri imenih, katere sem izpisal za Vitanje za prvo polovico 18. veka strogo ločil vas in trg, ne vem reči. Važno to ni, ker gre za skupno naselje.

Lepko, Camblek, Zlatinšek, Šentak, Krničar, Krničnik, Mhininšek, Glabučič, Goričan, Kupič, Gril, Bošnjak, Prodnik, Stertar, Čretnik, Laznik, Tepej, Tancar, Križan, Golob, Brezovnik, Goslar Kokalj, Tkalec, Borlšek, Kovač, Gačnikar, Zazjal, Podlesec, Kopic (tinctor), Rjavec, Novak, Cvenko, Senegačnik, Merzdovnik, Zbičajnik, Petré, Plاتفšek, Prevalnik, Koprivnik, Pogladič, Kosnikar, Podlesnik, Berboten, Lah, Rakovnik, Potočnik, Lanjšič, Slatinek, Komar, Lamot, Strgar, Černé, Črničar, Logar, Vranec, Kosar, Blazinšek, Cakar, Tetenprayn, Novak, Markut, Mavc, Kranjc, Pečnik, Ravčnik, Ševšenjak, Šokotnik, Lanjšič, Terjak, Spegu, Poteglej, Pačnik, Kosenperger, Podjavoršek, Prodnik (Brodnik) je bil sui artificiali sculptor (podobar) Čik.

V tej dobi in pozneje se je priselilo semkaj v vitanjsko župnijo nekaj tujcev, steklarjev po poklicu. Bili so po rodu večinoma Nemci, ali tudi Slovenci so bili med njimi. Kje so prebivali, matice ne omenjajo, imenujejo jih samo vitriarii, steklarji. Ena teh družin je gotovo stanovala v trgu ter se povzpela do precejšnjega blagostanja in ugleda. To so bili Gilčverti. Pisano je ime jako različno: Giltswert, Giltscwert, Gilligswert... Eden je bil župnik v Vitanju. Tudi Guniy (z južne Koroške, pač Slovenci) se zdi, da so bivali v trgu. Podoba je, da so se te družine tujih steklarjev kmalu zopet odselile, ker njih imena izginjajo. Le Gilčvertov je še danes nekaj med kmečkimi družinami v konjiškem okraju.

Razni oskrbniki vitanjske graščine — praefecti arcis — capitanei — večinoma tujci, so se naglo menjavali, prihajali in odhajali, pa jih ne štejemo.

Med meščani v Slovenjem Gradcu so se našle v maticah za 17. vek (od 1630 dalje) te-le družine, oz. prebivalci: Vodenik, Stegnar, Skobel, Košufnik, Gosenčnik, Goršak, Krajnik, Bris, Zabrnik, Kos, Aigner, Trepan, Lobrovnik, Babič, Sirotnik, Rus, Zorko, Kreuzhuber, Krajnikar, Dolenc (usnjar) Dornauer, Lampl, Čuk, Stalekar, Žumer, Srebolt, Markut, Blatnik, Hawer, Grobelnik, Kacherle, Brložnik, Kumpler, Zupanc, Dolar, Holdner, Zerjav, Herič, Verbega, Ažman, Novak, Majon, Tačar, Marčinko, Nebojse, Beinperger, Juršič, Krajnec, Gabrovnik, Fajmut, Pozdeh, Trebul, Škof, Zajc, Ilovšek, Sevčnik, Schauer, Mlinc, Bernik, Skaza, Poznič, Vidmar, Stekl, Sirko Perger, Vodenik (senator), Polanc, Topolšek, Žirotnik (judex), Encij (judex) Krašovic, Onič, Steke, Lautman, Matjaš, Gerst, Candič, Belakar, Grenol, Petrič, Adamé, Volčič, Toniselj, Lampret, Juhart, Kristan, Mihelič, Golé, Zakernik, Taučer, Papeš, Satler, Krajnikar, Keber, Hrako, Krasnik, Steiner, Tropar, Schramfl, Lipnik, Dolajc, Kediš, Jerše, Slabé, Gostenčnik, Jurišič, Težak, Koprivnik, Miklavčič, Hueber (chirurgus) Krivic, Stanec (statuarius kipar) Majtičnik, Nadler, Skočnjak, Arl, Zarašnik, Černev, Bokalič Brenc, Moser, Skutnik, Husar, Cretnik, Zazjal, Trišt, Šimonc, Ščavnik, Gol, Korant, Scherer, Tajnik, (pictor, slikar), Kramperger, Gačnik, Apačnik, Komar, Črnko, Majer, Spaler, Trepan, Menačnik, Suš, Venediger, Belovic, Ozernik, Pozdiš, Breznik, Govedič, Plazovnik, Galun, Ridmar, Lahovnik, Navršnik, Podobnik, Rozičar, Kraker, Marešič, Prantner, Šimoncl, Mori, Langus, Bučinek, Pesjak, Lužnik, Wiser, (statuarius) Dacar, Špir, Stefl, Borovšek, Jesenik, Kralnik, Krivic, Klančnik, Rambšak, Steberčnik, Takin (mercator) Javnikar, Radečnik, Plاتفšek, Vrbnjak, Pečovnik, Trunk, Zmagoj, Poplar, Altman, Jukat, Božič, (civis) Rjavčnik (civis) Nivortnik, Jelovšek, Žeteznik, Silberer, Ridl (figulus) Svinšek, Čatar (statuarius kipar) Podvolnik, Wirt, Oglak, Pesjak (civis) Mrak,

(krznar) Robka, Hlebič, Lenard, Vogelj, Krasnik (textor) Dolenc (civis) Marčinko, (civis) Telfer, Brenčur, Polh, Pustinek (coriarius, usnjar) Sterničnik, Noč, Konrad. Med Iudirectores sem našel te-le: Ridinger, Arc. Repnik, Orl.

Kakor je razvidno iz gornjega seznamka mestnih prebivalcev, ki seveda ne more biti popoln, — posnet je po maticah — je število tujih imen prav majhno, in še med temi utegne biti nekaj tujih vojakov, ki so tukaj bili pač mimogredé nastanjeni. O naslednjih je naravnoč rečeno in zapisano, da so bili tu v garniziji: Grandobic (miles ex Prussia) Günther (Coprall sic!) Wegewarth (ex Silesia Coprall) Witzenstein, Feidt, Reihardt, Frei, Hokher, Wolff, Andman, Gueling, Kolenič, Hanner, Wrazhoher.

Gotovo je bilo nekaj primerov, da se je takšen vojak kar za stalno naselil (v mestu, bodisi, da je že imel svojo rodbino seboj, ali da se je tukaj oženl. Smešno pa je, kar počenjajo Nemci tudi v Rajhu, ker iz tega poedinega primera, da se je tu rodil nemški aklatatelj. Wolf sklepajo na nemško prebivalstvo in nemški značaj Slovenjega Gradca. Kako neosnovana je taka trditev, vidi vsakdo, saj gre vendar le za posameznega priseljenca. Kako neupravičen je tak sklep, kaže pregled zgoraj navedenih družin in prebivalcev.

V Marenbergu sem izpisal tržane počenši z letom 1725 za ostali del 17. stol. V kolikor je namreč z gotovostjo razvidno, da so tržani.

Bezjak, Bajde, Hadl, Sušnig, Dobnik, Gril, Stanger, Koluder, Pene, Špis, Vrag, Živnik Nadišnik, Krebs, Zupan, Hibl, Jug, Žurjan, Osojnik, Ožernik, Osternik (mesar) Radišnis (oskrbnik v samostanu) Kozjak, Pušanki, Strnjak, Hizl, Jurič, Izak, Carí, Ek, Bruderman, Pol, Snežič Košar, Breznik, Konečnik (kovač), Žibnik alias Osojnik, Kogelnik, Vrankar (tkalec) Sebernik, Trobej, Strugar, Turk, Kužnik, Frank, Haznik, Vogelnik, Hapej, Plošnik, Ternik, Kovnik, Hotmar, Eggen-dorfer, Kvasnik, (tesar) Hertl (usnjar) Sušnik (krojač) Borovnik (krojač), Kovač, Smerčnik, Rauscher, Knebl (trgovec) Pečalar, Hitl, Herko, Grobelinj (tkalec) Ziretnik (usnjar) Hape (krojač) Zupanko, Rudolf (mlinar) Cerar, Pavlič (lončar) Skutnik, Firpos, Knebal, Kranjc, Hudmer (iz Hudimer) Karbel, Meljnik.

Tudi tukaj z redkimi izjemami slovenska imena in torej slovensko prebivalstvo.

Za druge trge in mesta med Dravo oz. Muro in Savo nisem izpisaval. Gotovo bi bilo zajemljivo, ali smelo trdimo, da bi zaključek bil isti, namreč samo sijajno ugoden za njih slovenstvo tudi v onih krajih, ki si jih Nemci najbolj svojijo radi — nemškega prebivalstva, ki ga ni bilo.

Zusammenfassung.

Beiträge zur Geschichte der Entstehung und Schreibweise der Familien — und Ortsnamen in Slovenien.

Vorstehende Abhandlung will keine sprachwissenschaftliche Studie im strengen Sinne des Wortes sein, dazu fühlt sich der Verfasser nicht berufen. Er will nur Materialien liefern, die unseren Sprachforschern vielleicht von Nutzen sein werden, von einigem Interesse auch Anderen; Materialien sind es bei Gelegenheit genealogischer Arbeiten aus den ältesten Pfarrmatriken zu Tage gefördert, teilweise auch aus Urbarien zusammengetragen.

Wenn der Verfasser, obwohl nicht Linguist, trotzdem viele Namen etymologisch zu erklären sich anheischig macht, so geschieht es nur aus dem Grunde und in jenen Fällen, weil und wo die Matriken selbst dafür Anhalt bieten.

Die Pfarrmatriken, die in unsren Gegenden für die ältesten (Mutter —) Pfarren mit 1600 oder etwas später beginnen, führen zwar mehr Familiennamen an als die Urbarien des 15.—17. Jahrhunderts, ohne jedoch für alle Personen solche anzubringen. Besonders Besitzlose (Dienstleute) werden häufig nur mit Taufnamen und Angabe des Dienstgebers, nicht selten auch Handwerker nur mit Taufnamen und Angabe des Berufs verzeichnet. Dies gilt für das 17 und erste Hälfte des 18. Jahrh.

Was die Entstehung und Bildung der Familiennamen betrifft, soweit sie aus genannten Quellen ersichtlich wird, nennen wir an erster Stelle die aus Tauf — (Heiligen —) Namen entstandenen. Als weitere, auch in Bezug auf die Matriken reichhaltigste Quelle müssen wir die Ableitung der Personennamen von Ortsnamen dh. von den Namen und Eigenschaften des Wohnortes bezeichnen. Werden rücksässige Personen ohne Vornamen verzeichnet, so folgt immer Angabe des Wohnortes nach dem (Tauf —) Namen. Die Namen des Wohnortes werden trotz lateinisch abgefasster Matriken meistens in slov. Sprache und slov. (Genetiv — oder Lokativ —) Form angeführt, häufig auch mit slov. Präposition. Diese Ortsangaben ergaben sehr häufig das Material zur Bildung der Vornamen, sei es dass solche Wohnortsbezeichnungen in unveränderter Form zu Familiennamen wurden, sei es dass Vornamen aus diesen Bezeichnungen gebildet und schon bestehend in die Matriken übergingen.

Da Handwerker und Gewerbetreibende unter dem Volke häufig nur nach ihrem Beruf bekannt und benannt wurden und der Familienname, wenn sie ihn auch besaßen, der Menge meist unbekannt blieb, sind ihrer so manche auch in den Matriken nur mit Taufnamen und Berufsbezeichnung eingetragen.

Ausser den angeführten gibt es noch manche andre Quellen (Tier-Pflanzenreich, Personaleigenheiten, Zufälligkeiten, Absonderlichkeiten) aus denen Familiennamen entsprangen.

Einen nicht gerade vorteilhaften Process, der aus den Matriken ersichtlich wird, müssen wir verzeichnen: viele Namen mit kräftig betonter slov. Endung *ak* tauschten in der josef. Zeit infolge falscher nach vorne gezogener Betonung diese Endung gegen *ek* ein, andre streiften die Endung *a* einfach ab, wie Rakuša — Rakuš, Vivoda — Vivod...

So manche slov. Familie hat mit Unrecht einen deutschen Namen in der Vorzeit bekommen, das gilt vor allem für jene, deren Vorname einfach Handwerks — oder Gewerbebezeichnung darstellt, nicht als ob solche Bezeichnungen im Slov. abgegangen wären, sondern weil der fast immer adlige fremde (meist deutsche) Grundherr für seine Dienstleute oder Handwerker (Teichtmeister, Baumgartner, Wagner, Tischler...) deutsche Bezeichnungen gebrauchte und auch das slov. Volk daran gewöhnte.

Es wurden aber auch stockslov. Namen, sei es durch Umstellung von Buchstaben oder andre (deutsche) Schreibweise mit der Zeit zu deutschen (mit andrer Bedeutung: Zilnik — Schilling, Stražar — Strasser..., sei es dass sie durch Verzerrung zur Unkenntnis verunstaltet — meistens gab die dialektische Aussprache dazu Anlass — eine deutsche Form und andre Bedeutung erhielten (Zorko sprich Sorko — Sark, Sarg...)). Oft genügte eine kleine Änderung, oder andre Aussprache oder schon die deutsche Rechtschreibung, um den Namen zu einem deutschen oder wenigstens anscheinend zu einem solchen — mit andrer Bedeutung zu machen.

Was die Schreibweise anbelangt, kann als Regel gelten, je älter die Matriken — se handelt sich um das 17 und 18. Jahrhundert — desto reiner, der heutigen Orthographie konformer sind die Namen geschrieben. Da die Matriken in der vorjosef. Zeit alle latein. abgefasst sind, sichte man für die slov. Familiennamen bezüglich Schreibung eine Anlehnung an das lat. Alfabet, wo es sich um gemeinsame Laute handelte z. B. s für das weiche slov. z, ss für das scharfe z für c vor a, o, u usw. für die die der landesüblichen Aussprache des Lat. niht vorhandenen slov. Laute wurden kombinierte Zeichen gebraucht ch, sh, zh für č, š, ž, jedoch ohne jede Konsequenz, so das diesbezüglich und im allgemeinen in Bezug auf Rechtschreibung unzählige Varianten für denselben Namen vorkommen. Die Matrikenführer waren da und dort fremder Nationalität.

Die traurigste Zeitperiode für die slov. Familien- und Ortsnamen ist die josefinische, als die deutsche Sprache (und gotische Schrift damit) für die Matrikenschreibung angeordnet wurde. Ein Glück, dass spätere Matrikenführer das schwere Unrecht wieder gutmachten, indem sie den Namen das mit Fug und Recht den slov. Namen gebührende slov. Antlitz wiedergaben, wo nicht von der öster. Regierung gezüchtete Renegaten, gestützt auf das aus Unkenntnis des Tatbestandes falsch ausgelegte Gesetz von der Unveränderlichkeit des Namens, bei den Behörden die an die deutsche Rechtschreibung anlehrende Schreibweise ihres Namens durchsetzten.

Diese Berufung auf eine bestimmte von der slov. möglichst entfernte Schreibweise des slov. Namens war ganz unbegründet und willkürlich: mit welchem Recht nämlich berief man sich unter den unzähligen Varianten gerade auf diese eine, vielleicht nur einmal vorkommende Form, da man mit dem gleichen „Recht“ auf jede andre Anspruch erheben konnte. Einen Sinn hätte es noch gehabt auf die älteste Zeit zurückzugreifen. Angesichts sovieler Varianten war wohl das einzig richtige die einst gewesene und wiederhergestellte dem slov. entsprechende Form zu wählen. Und so ist es Pflicht des nationalen Staates den slov. Familiennamen die durch die Ungunst der Zeiten und durch eine Regierung, die alles germanisieren wollte, mit Unrecht benommene einzig berechnigte Form und Schreibweise wieder zurückzugeben.

Zum Schlusse führt der Verfasser für einige Städte und Märkte (Laško, Slov. Bistrica, Lemberg, Vitanje, Slov. Gradec, Marenberg) das aus den Matriken gewonnene Verzeichnis der Bürger für die Zeit um 1600, für andre um 1700 auf. Die überwiegende Zahl slov. Namen beweist zur Genüge den slov. Charakter dieser Orte, die man von gewisser Seite so gerne als deutsche Siedlungen betrachtet wissen möchte.